

Міністерство освіти і науки України
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Факультет обліку і фінансів
Кафедра обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною
безпекою

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
В ЕКЗАМЕНАЦІЙНІЙ КОМІСІЇ:

В.о. завідувача кафедри,
к.е.н., доцент

_____ **Ольга ГУБАРИК**
« ____ » _____ 20__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему: «Удосконалення системи управління ризиками підприємства»

Освітньо-професійна програма «Управління фінансово-економічною
безпекою»

Спеціальність 073 «Менеджмент»

Ступінь вищої освіти: Магістр

Здобувач

Макаренко С.Ю.

Науковий керівник,

д.держ.упр., професор _____

Васільєва Л.М.

науковий ступінь, посада

Дніпро – 2023

ДНПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет: Обліку і фінансів

Кафедра: Обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою

Освітньо-професійна програма: «Управління фінансово-економічною безпекою»

Спеціальність: 073 «Менеджмент»

Ступінь вищої освіти: Магістр

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри _____

«_____» _____ 202__р.

ЗАВДАННЯ

на підготовку кваліфікаційної роботи

Макаренку Сергію Юрійовичу

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: «Удосконалення системи управління ризиками підприємства» _____

Науковий керівник: Васильєва Леся Миколаївна, д.держ.упр., професор _____

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по ДДАЕУ від «09» жовтня 2023 року № 3051

2. Термін подання здобувачем роботи: 15.12.2023

3. Вихідні дані до роботи: навчально-методична література, нормативно-правові акти, пов'язані з темою роботи, річні звіти АВ ТОВ «АГРОЦЕНТР К».

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Теоретичні та методичні аспекти формування системи управління ризиками підприємства. 2. Система управління ризиками на підприємстві. 3. Удосконалення системи управління ризиками підприємства.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)
Основні фактори, які допомагають забезпечити економічну безпеку підприємства. Основні аспекти сутності економічної безпеки підприємства. Функції ризику, які використовуються для ідентифікації, оцінки, управління та зменшення ризиків з якими стикаються підприємства. Основні ключові аспекти фінансово-економічної безпеки АВ ТОВ «Агроцентр-К». Основні складові управління ризиками АВ ТОВ «Агроцентр К». Напрями покращення організаційно-економічних процесів управління ризиками

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання _____ березень 2023 р. _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Проаналізувати фінансово-економічну характеристику підприємства та охарактеризувати роботу служби економічної безпеки підприємства та оцінка її стану за окремими складовими	Березень 2023	
2	Теоретичні та методичні аспекти формування системи управління ризиками підприємства.	Травень 2023	
3	Система управління ризиками на підприємстві.	Липень 2023	
4	Удосконалення системи управління ризиками підприємства.	Жовтень 2023	
5	Вступ. Висновки і пропозиції. Оформлення кваліфікаційної роботи	Грудень 2023	

Здобувач _____
(підпис)

_____ Макаренко С.Ю.
(прізвище та ініціали)

Науковий керівник _____
(підпис)

_____ Васільєва Л.М.
(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ	4
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВА	9
1.1. Економічна безпека підприємства: поняття, складові та фактори забезпечення	9
1.2. Ризики: поняття, властивості та функції	14
1.3. Науково-методичні підходи до управління ризиками підприємства	21
Висновки до першого розділу	24
РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В АВ ТОВ «АГРОЦЕНТР К»	26
2.1. Фінансово-економічна характеристика АВ ТОВ «АГРОЦЕНТР К»	26
2.2. Характеристика роботи служби економічної безпеки підприємства та оцінка її стану за окремими складовими	32
2.3. Економіко-організаційні процеси управління ризиками на підприємств	37
Висновки до другого розділу	42
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВА	44
3.1. Напрями покращення організаційно-економічних процесів управління ризиками	44
3.2. Ризик-менеджмент як інструмент управління ризиками	50
3.3. Оптимізаційна модель управління ризиками в системі економічної безпеки АВ ТОВ «АГРОЦЕНТР К»	57
Висновки до третього розділу	65
ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	70
ДОДАТКИ	75

РЕФЕРАТ

Тема «Удосконалення системи управління ризиками підприємства»
Дипломна робота: 69 ст. основного тексту, 3 табл., 11 рис., 6 додатків,
54 літературних джерел.

Об'єктом дослідження є процес управління ризиками підприємства.

Предмет дослідження - теоретичні та практичні підходи до удосконалення системи управління ризиками підприємства.

Методи дослідження. Теоретико-методичною основою став діалектичний метод як одним із ключових методів наукового пізнання і відповідно став фундаментом дослідження та забезпечив йому наукову обґрунтованість. При вирішенні окреслених завдань у кваліфікаційній роботі примінилися наступні методи щодо об'єкту дослідження: монографічний; метод аналізу і синтезу; порівняльний метод, абстрактно-логічний, економіко-математичний та інші.

Узагальнено теоретичні та методичні аспекти формування системи управління ризиками підприємства. Проаналізовано фінансово-економічну характеристику підприємства. Охарактеризовано роботу служби економічної безпеки підприємства та оцінка її стану за окремими складовими. Визначено систему управління ризиками на підприємстві. Намічено напрями удосконалення системи управління ризиками підприємства.

Результати впроваджені в діяльність АВ ТОВ «АГРОЦЕНТР К» Дніпровського району Дніпропетровської області.

Ключові слова

МЕХАНІЗМ, ПІДПРИЄМСТВО, РИЗИКИ, СТРАТЕГІЯ
УПРАВЛІННЯ, ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА.

ANNOTATION

Topic «Improving the enterprise's risk management system»

Thesis: 69 st. of the main text, 3 tables, 11 figures, 6 appendices, 54 literary sources.

The object of the study is the risk management process of the enterprise.

The subject of the study is theoretical and practical approaches to improving the enterprise's risk management system.

Research methods. The dialectical method became the theoretical and methodological basis as one of the key methods of scientific knowledge and, accordingly, became the foundation of the research and provided it with scientific validity. When solving the outlined tasks in the qualification work, the following methods were used in relation to the research object: monographic; method of analysis and synthesis; comparative method, abstract-logical, economic-mathematical and others.

The theoretical and methodological foundations of the formation of the risk management system in the context of ensuring the economic security of the enterprise are summarized. The financial and economic characteristics of the enterprise were analyzed. The work of the economic security service of the enterprise and the assessment of its condition by individual components are characterized. The risk management system at the enterprise has been defined. Directions for improving the enterprise's risk management system are outlined.

The results are implemented in the activities of JSC "AGROCENTER K" of the Dnipro district of the Dnipropetrovsk region.

Keywords

MECHANISM, ENTERPRISE, RISKS, MANAGEMENT STRATEGY, FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження визначається тим, що для того щоб підприємство стабільно функціонувало і на довгострокову перспективу воно повинно вміти управляти ризиками своєї діяльності. Відповідно, управління ризиками є важливою складовою ефективного управління підприємством, що передбачає проведення комплексного аналізу ризиків, визначення потенційних загроз та можливостей для підприємства, впливу ризиків на ключові аспекти діяльності, такі як фінанси, репутація, виробництво та інші. Управління ризиками є постійним процесом, і підприємство повинно регулярно оновлювати свої стратегії та плани відповіді на ризики з урахуванням змін в бізнес-середовищі.

Удосконалення механізму управління ризиками є критично важливим елементом забезпечення економічної безпеки підприємства. Ефективний підхід до управління ризиками дозволяє підприємству вчасно розпізнавати, оцінювати та зменшувати ризики, що може допомогти у забезпеченні стабільності та збалансованого фінансового стану.

Дослідженню системи управління ризиками в науковій літературі присвячено чимало праць, серед яких відмітимо: Баланюк І.Ф., Вербицька Г.Л., Вітлінський В.В., Великоіваненко Г.І., Горго І.О., Калініченко З.Д., Клименюк М.М., Копішинська К.О., Кривда О.В., Орлик О.В., Ріщук Л.І. та ін. Проте, відмітимо, що при цьому до тепер не сформовано підхід щодо удосконалення системи управління ризиками підприємства.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретико-практичних аспектів щодо удосконалення системи управління ризиками підприємства.

Згідно з визначеною метою окреслені наступні завдання:

– узагальнити теоретичні та методичні аспекти формування системи управління ризиками підприємства;

- проаналізувати фінансово-економічну характеристику підприємства;
- охарактеризувати роботу служби економічної безпеки підприємства та оцінка її стану за окремими складовими;
- визначити систему управління ризиками на підприємстві;
- намітити напрями удосконалення системи управління ризиками підприємства.

Об’єктом дослідження є процес управління ризиками підприємства.

Предмет дослідження - теоретичні та практичні підходи до удосконалення системи управління ризиками підприємства.

Методи дослідження. Теоретико-методичною основою став діалектичний метод як одним із ключових методів наукового пізнання і відповідно став фундаментом дослідження та забезпечив йому наукову обґрунтованість. При вирішенні окреслених завдань у кваліфікаційній роботі примінилися наступні методи щодо об’єкту дослідження: аналізу й синтезу, економіко-математичний, метод порівняння, абстрактно-логічний та інші.

Інформаційною базою кваліфікаційної роботи стали регуляторні та нормативні акти, наукові дослідження, проведені національними та міжнародними експертами, а також технічні документи та фінансова інформація досліджуваного підприємства, які сприяли покращенню процесу управління ризиками на підприємстві.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у визначенні напрямів покращення системи управління ризиками, а саме:

удосконалено:

- алгоритм управління ризиками підприємства, який передбачає наступні взаємозалежні компоненти: внутрішнє та зовнішнє середовище, постановка мети, ідентифікація події, оцінка ризиків, реагування на ризики, контрольна діяльність, інформація та комунікація, моніторинг;

набуло подальшого розвитку:

- напрями покращення організаційно-економічних процесів управління ризиками, а саме: створення чіткої системи управління ризиками

(ефективний ризик-менеджмент); внутрішні контрольні механізми; ефективний моніторинг та оцінка ризиків; залучення команди експертів; впровадження страхових рішень; навчання та свідомість персоналу; аналіз попередніх помилок та навчання на основі досвіду; стратегічне планування ризиків; технологічні рішення; культура ризиків; систематичний підхід

- етапи ефективного стратегічного планування ризиків, що на відміну від існуючих включає: визначення стратегічних цілей; ідентифікація стратегічних ризиків; аналіз впливу; вибір стратегій керування ризиками; розробка дійових планів; інтеграція з планами розвитку; моніторинг та оновлення; ресурси та бюджетування; культура та комунікація;

- оптимізаційна модель, яка використовується для аналізу та управління техніко-економічними процесами сільськогосподарського виробництва в умовах невизначеності, тобто в умовах економічного ризику.

Апробація одержаних результатів. Ключові результати дослідження доповідались на таких конференціях: «Обліково-фінансове, інформаційне та мовно-комунікаційне забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи» (м. Дніпро, 2023 р.), «Молодь, наука, бізнес традиційні й нові аспекти досліджень» (м. Дніпро, 2023 р.), «Облік, аудит, оподаткування та звітність у системі забезпечення економічної стійкості підприємств» (м. Дніпро, 2023 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 1 статтю, загальним обсягом 0,5 ум. друк. арк.

Кваліфікаційна робота включає вступ, три розділи, висновки та пропозиції, додатки, список використаних джерел 54 найменувань, містить 3 таблиці, 11 рисунків, 6 додатків. Основний зміст роботи викладено на 69 сторінках друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна безпека підприємства: поняття, складові та фактори забезпечення

В контексті історичного підґрунтя поняття «економічна безпека» передує поняттю «національна економічна безпека», яке вперше виникло в США під час економічної кризи 1970 р., а потім почало використовуватися в західній науковій літературі 1980-ті роки [52].

Входячи у світовий економічний простір і створюючи систему відкритого ринку, Україна потребує допомоги держави та власних зусиль для забезпечення економічної безпеки підприємництва, щоб створити єдиний план економічної безпеки.

Економічна безпека - це концепт, що відноситься до здатності економічної системи (наприклад, держави, підприємства, господарського суб'єкту) або окремої особи захищати свої економічні інтереси, забезпечувати стійкий розвиток і функціонування, а також впоратися з зовнішніми та внутрішніми загрозами і ризиками, які можуть негативно вплинути на їхню діяльність [36].

В контексті держави, економічна безпека означає здатність країни забезпечувати сталість та стабільність своєї економіки, включаючи стійкість фінансової системи, розвиток промисловості, забезпечення енергетичної та продовольчої безпеки, захист інтелектуальної власності, а також збереження резервів і ресурсів для вирішення можливих кризових ситуацій.

На рівні підприємств, економічна безпека означає здатність підприємства забезпечувати стабільність і рентабельність своєї діяльності, уникати фінансових криз, зберігати ресурси і здатність адаптуватися до змінних ринкових умов.

На думку Кіпчарської Я. М. ключовими аспектами економічної безпеки

є захист від зовнішніх загроз (наприклад, економічних санкцій, торгових воєн, глобальних економічних криз), а також внутрішніх ризиків (недостатня ефективність, фінансові проблеми, недостатня інноваційність тощо) [25].

Економічна безпека підприємства - це здатність суб'єкта якісно (економічно) функціонувати, забезпечуючи стійкий розвиток і захист своїх інтересів в умовах зовнішніх та внутрішніх загроз, ризиків та небезпек. Це важливий аспект діяльності будь-якої компанії, оскільки забезпечує збереження ресурсів, фінансової стабільності та здатність адаптуватися до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі.

Відмітимо, що в науковій літературі налічується значна кількість підходів щодо сутності терміну економічна безпека, таким чином вважаємо за потрібне проаналізувати наукові підходи до даної категорії.

На думку Кантор Н. Ю. економічна безпека підприємства - це концептуальна сутність, яка визначається як здатність підприємства досягати стабільного розвитку, захищаючи свої інтереси в умовах зовнішніх і внутрішніх загроз і ризиків, що можуть негативно вплинути на його діяльність і функціонування [24].

Хочемо додати до вищенаведеного, що також економічна безпека підприємства включає здатність підприємства якісно конкурувати на ринку, забезпечуючи вигоди для своїх клієнтів, створюючи інноваційні продукти та послуги, а також знаходячи свою нішу в умовах конкурентного середовища.

Тимошенко О. В., Олешко А. А. наголошують на тому, що економічна безпека вимагає відповідної фінансової бази, забезпечуючи достатні фінансові ресурси для оплати зобов'язань, інвестування в розвиток, погашення кредитів та інші фінансові операції також вона означає готовність і здатність адаптуватися до змін на ринку, технологічних інновацій, зміни споживчого попиту та інші змінні умови [48].

Як зазначає Правдивець О.М. ефективна робота з персоналом, їхні навички та компетенції, розвиток робочої сили є також важливим аспектом економічної безпеки підприємства [42]. На підставі вищенаведеного

узагальнимо основні аспекти сутності «економічної безпеки» (рис. 1.1):

Рис. 1.1. Основні аспекти категорії «економічна безпека» підприємства

Наголосимо, що економічна безпека - це сукупність заходів, стратегій та дій, спрямованих на забезпечення стійкості та захисту підприємства в умовах зовнішніх та внутрішніх загроз і ризиків. Економічна безпека підприємства визначається як здатність підприємства захистити свої інтереси, стійко функціонувати та ефективно розвиватися в умовах ризиків та загроз, що існують на ринку та внутрішнього середовища. Основними складовими економічної безпеки підприємства є:

1. Фінансова безпека. Досягнення довготривалого фінансового стану

підприємства, формування певного рівня ліквідності та платоспроможності, контроль над заборгованістю та вирішення проблем зі збитковими підрозділами.

2. Виробнича безпека. Забезпечення стійкості виробничих процесів, належного рівня якості продукції, ефективного управління ресурсами, а також резервів та запасів для недопущення перерв у виробництві.

3. Ринкова безпека. Диверсифікація ринків збуту, взаємодія з клієнтами та партнерами, аналіз та врахування ризиків конкуренції, здатність адаптуватися до змін у попиті та умовах ринку [33].

4. Кадрова безпека. Залучення та збереження кваліфікованих працівників, розвиток кадрового потенціалу, формування стійкого командного духу та корпоративної культури. На переконання Доценко І.О. співпраця та партнерства теж певним чином впливає на формування економічної безпеки [20]. Розвиток партнерських відносин з іншими підприємствами, постачальниками, дистриб'юторами, що допомагає знизити ризики та забезпечити стабільний збут продукції.

5. Інноваційна безпека включає розвиток та впровадження інновацій, пошук нових ринків та продуктів, забезпечення конкурентних переваг через технологічні рішення та творчий підхід.

6. Інформаційна безпека передбачає захист інформації про підприємство, клієнтів, технології та інші конфіденційні дані від несанкціонованого доступу, крадіжок, кібератак.

7. Правова безпека - дотримання законодавства, укладення договорів та угод з урахуванням юридичних ризиків, забезпечення захисту прав та інтересів підприємства. Також це передбачає дотримання законодавства, ліцензування, регулювання діяльності та податкових норм, що дозволяє уникати правових проблем та штрафів.

8. Екологічна безпека включає впровадження екологічних стандартів та практик, зменшення негативного впливу на навколишнє середовище, відповідальне використання ресурсів [38].

Ці складові взаємодіють та взаємопов'язані, і забезпечення їх балансу є ключовим для стійкої та ефективної діяльності підприємства в умовах змінливого ринкового середовища та загроз. Різні підприємства можуть надавати різний рівень уваги кожній зі складових в залежності від своєї специфіки, розміру, галузі діяльності та стратегії розвитку.

Ми переконані, що раціональне фінансове управління, здатність до вчасного погашення зобов'язань, збалансованість фінансової структури, джерела фінансування та управління обіговими коштами. Також необхідно здійснювати маркетинговий аналіз, вивчати потреби ринку, конкурентні переваги, розвивати ефективну стратегію маркетингу, забезпечувати високу якість продукції та обслуговування клієнтів.

Забезпечення економічної безпеки суб'єкта підприємництва вимагає уваги до різних факторів, які впливають на його стійкість та успішність в умовах ризиків та невизначеності. Здійснимо спробу визначити основні фактори, які допомагають забезпечити економічну безпеку підприємства (рис. 1.2):

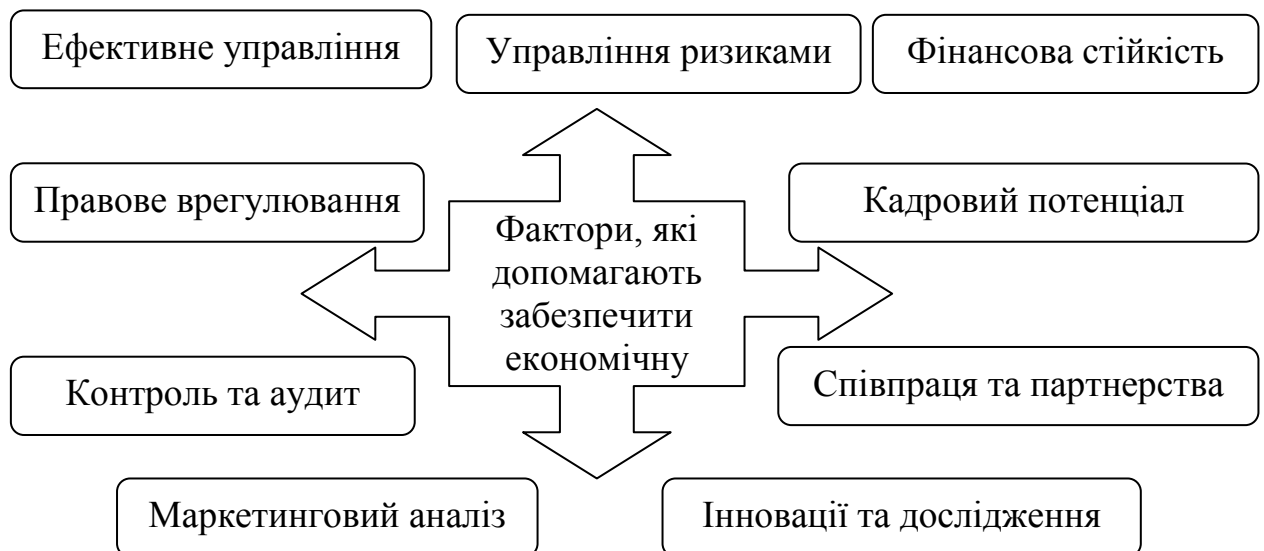

Рис. 1.2. Основні фактори, які допомагають забезпечити економічну безпеку суб'єкта підприємництва

Наголосимо на тому, що важливим фактором забезпечення економічної безпеки підприємства є вміння управляти ризиками. Аналіз та оцінка ризиків, розробка стратегій їх зменшення або уникнення, створення резервів та запасів для захисту від негативних наслідків. Саме дане дослідження і присвячено питанням управління ризиками підприємства.

Ці фактори співпрацюють і доповнюють один одного, створюючи здатність підприємства адаптуватися до змінного оточення та забезпечити економічну безпеку на довгостроковій перспективі. Комплексне підходу до управління цими факторами допомагає забезпечити успішну діяльність підприємства в умовах невизначеності та ризиків.

Отже, формування економічної безпеки суб'єкта підприємництва є складним та комплексним завданням, яке потребує систематичного підходу та використання різноманітних інструментів та методів. Основою успішної економічної безпеки є управління ризиками, адекватна стратегія розвитку та постійна готовність до змін у діловому середовищі.

Забезпечення економічної безпеки підприємства вимагає комплексного підходу, де керівництво підприємства ретельно аналізує, планує та виконує заходи з мінімізації ризиків, підвищення стійкості і забезпечення успішної діяльності в довгостроковій перспективі. Такий підхід допомагає зберегти та зміцнити позиції підприємства на ринку та сприяє його сталому розвитку.

1.2. Ризики: поняття, властивості та функції

Питання забезпечення стійкості системи економічної безпеки в різноманітних невизначених ситуаціях все більше стає питанням менеджменту, а також забезпечення стабільності показників якості управління та стабільності фінансового стану.

Ризики є одним із важливих складових забезпечення економічної безпеки. Економічна безпека охоплює широкий спектр заходів та політик, спрямованих на забезпечення стійкості та стабільності економіки. Ризики

впливають на економічну безпеку через їхню здатність створювати загрози для стабільного функціонування економіки та призводити до можливих збитків.

Ризики - це можливість виникнення небажаних подій або небезпеки, які можуть вплинути на досягнення мети, спричинити втрати, шкоду або негативно вплинути на успішність певної діяльності або проекту [19]. У контексті бізнесу та управління, ризики описують можливість зазнати втрат, зниження прибутків, пошкоджень, витрат або інших небажаних наслідків, які впливають на фінансові, виробничі, маркетингові, кадрові, технологічні, логістичні та інші аспекти діяльності підприємства.

В стандартах щодо управління ризиками, які сформовані Федерацією європейських асоціацій управління ризиками (FERMA), «ризик визначається як комбінація ймовірності події та її наслідків» (ISO / IEC Guide 73) [46].

Кривда О. В. зазначає, що ризики це «можливість виникнення небажаних подій, втрат або непередбачуваних випадків, які можуть мішати досягненню поставлених цілей або призвести до негативних наслідків» [32].

Цвігун Т.В. зазначає, що ризики - це «потенційні небезпечні події або ситуації, які можуть вплинути на досягнення мети або спричинити негативні наслідки» [49].

Вергал К.Ю. відмічає, що ризик це «об'єктивна категорія, що дозволяє регулювати відносини суб'єктів, трудовими колективами, організаціями та іншими суб'єктами, виникаючи внаслідок перетворення можливої небезпеки» [8].

Також відмітимо, що в науковій літературі існує кілька підходів до визначення поняття ризику, які використовуються в різних контекстах і дисциплінах.

Одні автори виділяють ймовірнісний підхід. За цим підходом, ризик розглядається як ймовірність настання небажаної події або втрати, помножена на величину можливого збитку. Тобто, ризик визначається як продукт імовірності і величини збитку. Цей підхід використовується в

фінансах, страхуванні та інших областях, де оцінка ризиків вимагає врахування ймовірності подій.

Другий підхід передбачає концептуальний підхід. За цим підходом, ризик розглядається як неспевність або невизначеність результатів дії або рішень. Це означає, що ризик пов'язаний з можливістю непередбачуваних наслідків і незнанням того, що саме може статися у певних умовах. Цей підхід використовується в менеджменті, стратегічному плануванні та інших областях, де оцінка ризиків здебільшого ґрунтується на експертних оцінках та досвіді.

Системний підхід розглядає ризик як ефект взаємодії складових системи. Ризик виникає внаслідок взаємодії між різними частинами системи, що може призвести до негативних наслідків. Цей підхід широко використовується в управлінні проектами, технічних системах, та інших областях, де ризики пов'язані зі складною взаємодією елементів [27].

Відмітимо, що ці підходи не виключають один одного, а часто використовуються разом для більш точної оцінки ризиків і прийняття обґрунтованих рішень. Визначення ризиків є важливою частиною управління як на рівні окремих підприємств, так і на макроекономічному рівні.

В управлінні підприємством, важливо визначити, аналізувати та оцінювати ризики, які впливають на діяльність суб'єкта підприємництва, та розробити стратегії їх зменшення, уникнення або забезпечення захисту від них. Це спроможне щодо забезпечення більш стійку та ефективну діяльність суб'єкта підприємництва в умовах невизначеності та змінного ринкового середовища.

Ризик має ряд властивостей, які визначають його характеристики та вплив на ситуацію чи подію. Дмитрієв М.М., Кошечкін С.А. визначають таку властивість ризику, як ймовірність - це ступінь ймовірності виникнення небажаної події або втрати. Ймовірність ризику може бути високою, середньою або низькою, в залежності від ступеня ймовірності настання події [21].

Костюк В. наголошує на тому, що величина збитку є властивістю ризику, як ступінь впливу небажаної події або втрати на підприємство, проект чи індивіда. Величина збитку може бути високою або низькою, і її оцінюють у валютних одиницях, кількості одиниць товару або іншому контексті [29]. Суханова Н. В. наголошує на напрямку ризику - це вказує на те, чи ризик є позитивним (можливість або можливість отримання вигоди) або негативним (можливість зазнати збитків чи втрат). Позитивний ризик відомий також як можливість або "шанс", а негативний ризик - як загроза або "небезпека" [47].

Відмітимо, що ризик також вказує на нестійкість або невизначеність майбутніх подій. Він може відображати незнання чи непевність щодо виникнення певної події та її наслідків. Також необхідно враховувати таку властивість, як часовий аспект - ризик може бути зв'язаний із здійсненням певної дії в майбутньому. Він може бути визначений як ризик певної події, що станеться вже відомий на даний момент (наприклад, зміна ринкових умов), або ризик, пов'язаний з неспевністю щодо майбутньої події (наприклад, ризик виникнення природної катастрофи).

Врахування цих властивостей допомагає краще розуміти природу ризиків, оцінювати їх вплив і вживати заходів для зниження ймовірності та величини збитків. Управління ризиками важливо для формування економічної безпеки та успішності підприємств, проектів та інших видів діяльності.

Зазначимо, що ризики мають в своєму арсеналі різноманітні засоби впливу на економічну безпеку суб'єкта підприємництва. Так Цьопа В. зазначає, що ризики здійснюють вплив на фінансову стійкість. Фінансові ризики можуть призвести до збитків, зменшення прибутків або погіршення фінансових показників [50]. Кочін І.В. виділяє ризики виробництва та операцій. Це перерви в постачанні сировини, технічні проблеми, збої в обладнанні або виробничих процесах можуть впливати на ефективність виробництва та призводити до затримок у виробництві [30]. Калініченко З.Д.

вказує на ризики ринку, тобто зміни в попиті, конкурентне середовище, зміни регулюючих стандартів або тарифів можуть впливати на збут продукції та прибутковість підприємства [23]. Горго І.О. наголошує на ризиках зовнішнього середовища: політичні, економічні, соціальні та природні збурення можуть мати вплив на стабільність економічного середовища, в якому діє підприємство [15].

На нашу думку, значну увагу необхідно приділяти ризикам пов'язаними з кадрами. Ризики, пов'язані з кадрами, є дуже важливим аспектом управління підприємством та формування його економічної безпеки. Людський капітал, тобто навички, знання та досвід співробітників, є одним з найцінніших активів будь-якої організації, і від них залежить успіх та стійкість підприємства. Переміщення працівників, втрата ключових співробітників або проблеми з рекрутингом можуть впливати на ефективність та продуктивність підприємства.

Герасименко О.М. акцентує увагу на ризиках управління, які відображають небезпеку, що виникає внаслідок недоліків або невдалого управління організацією, підприємством, проектом або будь-якою діяльністю. Вони стосуються недостатнього контролю, планування, впровадження стратегій, прийняття рішень і виконання дій. Ризики управління можуть впливати на всі рівні організації, з підприємства та проектів до відомств та урядових структур [13]. Погане прийняття рішень, неефективне управління ресурсами або втрата контролю можуть призводити до проблем та загрози для підприємства.

В сучасному світі актуальними є інноваційні ризики, які виникають внаслідок впровадження нових ідей, технологій, продуктів або процесів, спрямованих на досягнення покращень, новацій та розвиток. Вони стосуються несуперечливості результатів, можливих негативних наслідків та вищої ступені непевності, пов'язаної з інноваційною діяльністю. Інноваційні ризики характеризуються великою необхідністю в підвищенні зусиль, ресурсів та знань для впровадження нових рішень. Запровадження нових

технологій, розробка нових продуктів або розширення бізнесу може бути пов'язано з непевністю та високими витратами, що призводить до ризику збитків.

Успішне управління ризиками передбачає ідентифікацію, аналіз та оцінку ризиків, а також прийняття заходів для їх зниження або уникнення. Підприємства зазвичай розвивають стратегії зменшення ризиків та створення резервів для впровадження запобіжних заходів у разі необхідності. Це допомагає забезпечити більш стабільний та стійкий розвиток підприємства та сприяє досягненню економічної безпеки.

Функція ризику - це поняття, що використовується в контексті теорії ймовірності та математичної статистики, а також в економіці та фінансах. Вона допомагає виміряти ступінь ризику або небезпеки, пов'язаної з певною подією або рішенням. Функція ризику може бути корисною при прийнятті рішень з урахуванням ризику та оцінки ймовірних втрат.

Вербицька Г.Л. зазначає, що функції ризику підприємства - це «інструменти та методи, які використовуються для ідентифікації, оцінки, управління та зменшення ризиків, які стикаються підприємства» [7]. Ризики виникають з різних джерел, а саме: фінансові, економічні, технологічні, конкурентні, правові та інші фактори.

Ефективне управління ризиками є важливим аспектом стратегічного планування та забезпечує стабільність та успішність підприємства в довгостроковій перспективі. Ефективне управління ризиками допомагає підприємству адаптуватися до змін у своєму оточенні, збільшує стійкість та сприяє досягненню стратегічних цілей.

Ми виділили наступні основні функції ризику підприємства (рис. 1.3). Ці функції допомагають кількісно оцінити ризики і приймати обґрунтовані рішення на основі ймовірності та наслідків можливих втрат. Вибір конкретної функції залежить від контексту, в якому вона застосовується. Враховуючи ризики та вживаючи відповідних заходів для їх управління, підприємство може забезпечити стійкий розвиток та досягнення своїх цілей.

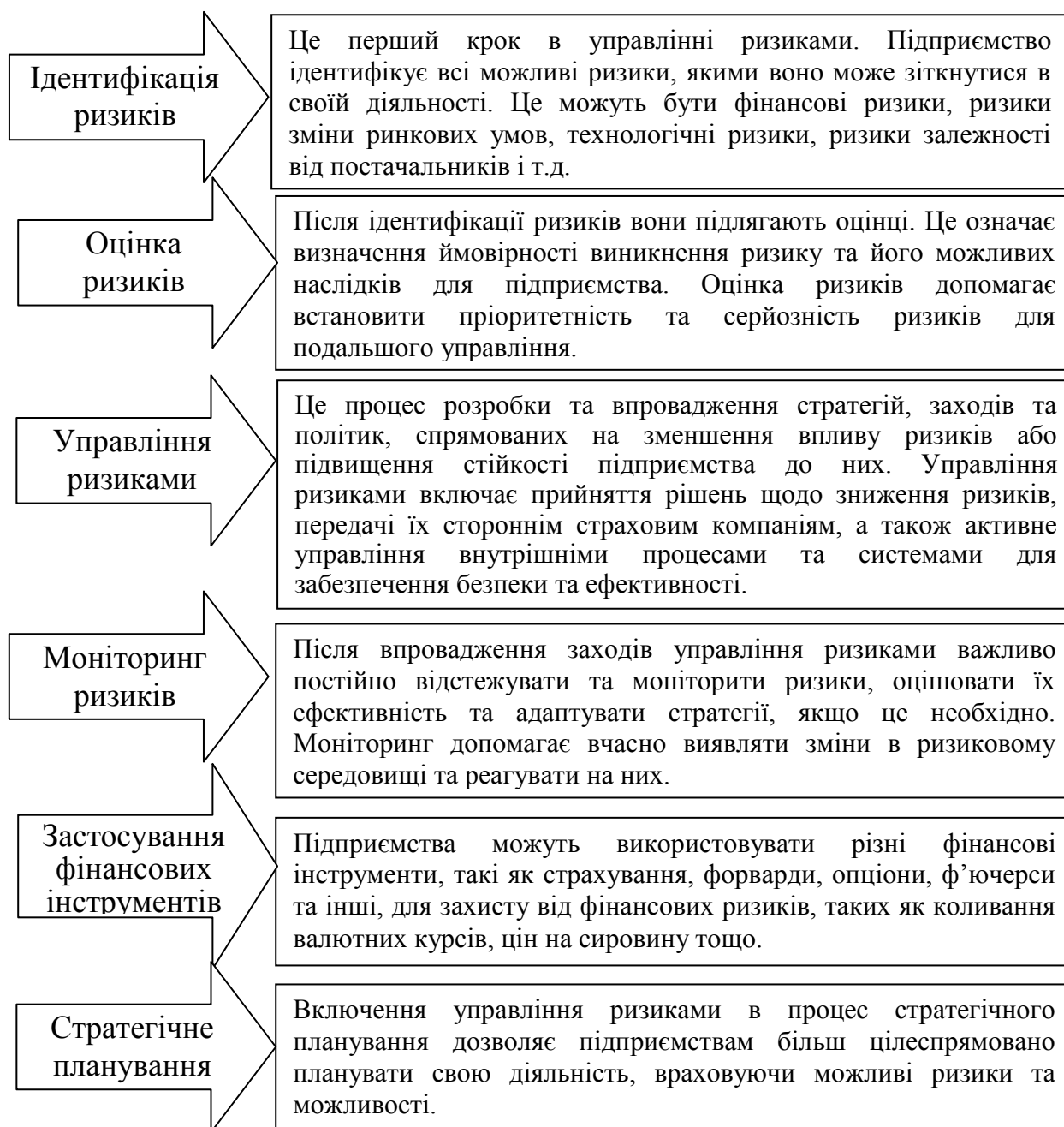

Рис. 1.3. Функції ризику, які використовуються для ідентифікації, оцінки, управління та зменшення ризиків з якими стикаються підприємства

Для забезпечення економічної безпеки, організації, уряди та інституції займаються управлінням ризиками, розробкою стратегій мінімізації ризиків, створенням резервів та здійсненням заходів для адаптації до змінних умов. Правильне керування ризиками є важливим аспектом забезпечення стійкості та економічної безпеки.

1.3. Науково-методичні підходи до управління ризиками підприємства

Управління ризиками є важливою частиною діяльності суб'єкта підприємництва. Воно включає ідентифікацію ризиків, оцінку ймовірності їх виникнення та потенційних наслідків, розробку стратегій мінімізації ризиків, прийняття рішень та впровадження заходів для зменшення впливу ризиків на діяльність підприємства. На підставі проведеного аналізу наукової літератури, а також нормативно-правових актів можемо виділити наступні етапи розвитку науково-методичних підходів щодо управління ризиками підприємства.

Перший етап - реактивний підхід [3]. На початкових стадіях розвитку управління ризиками більшість підприємств реагували на ризики, що вже виникали, після чого вживали заходів для їх усунення або зменшення наслідків. У цей період підприємства не здійснювали планування ризиків та аналіз ймовірності їх виникнення, а лише реагували на непередбачені ситуації.

Другий етап - попереджувальний підхід [17]. З плином часу підприємства почали усвідомлювати важливість попереднього аналізу ризиків та розробки планів їх управління. На цьому етапі підприємства активніше залучали консультантів та експертів, розробляли політики управління ризиками та створювали комітети для оцінки ризиків та контролю за їх реалізацією.

Третій етап - інтегрований підхід [30]. Зростання складності ринкових умов, змінення бізнес-середовища та вимог споживачів призвело до потреби інтегрувати управління ризиками в стратегічне планування підприємства. На цьому етапі підприємства почали визначати свої ризикові апетити, розробляли системи моніторингу ризиків та впроваджувати комплексні підходи до управління ризиками на всіх рівнях управління.

Четвертий етап - стратегічний підхід [31]. На сучасному етапі управління ризиками стає невід'ємною частиною стратегічного управління

підприємства. Велика увага приділяється розробці стратегій управління ризиками, визначенню ключових ризикових факторів та їх впливу на діяльність підприємства. Застосовуються інноваційні підходи та технології для прогнозування ризиків і зниження їх впливу на підприємство.

П'ятий етап - інтеграція управління ризиками в організаційну культуру. Сучасні підприємства вбачають управління ризиками як важливий елемент організаційної культури. Керівництво та співробітники прагнуть не лише виявляти та усувати ризики, але і працювати в напрямку зниження вразливості підприємства до ризиків, створюючи стійке розиток.

Є інший погляд на формування підходів управління ризиками підприємства на основі концепції «Знизу-вгору» та «Згори-вниз» (рис. 1.4):

Рис. 1.4. Підходи щодо управління ризиками підприємства на основі концепцій «знизу-вгору» та «згори-вниз»

Ці етапи показують поступовий розвиток управління ризиками на підприємстві та його поступове інтегрування в стратегічний управлінський процес. Особливу роль у цьому процесі відіграють наукова та прикладна література, а також нормативно-правова база, яка стимулює підприємства до впровадження ефективних методів управління ризиками.

Управління ризиками підприємства передбачає комплексний підхід, який включає розробку стратегій, процедур та інструментів для ідентифікації, аналізу, управління та зниження різноманітних ризиків, з якими стикається підприємство. Проаналізуємо деякі методичні підходи до управління ризиками підприємства для забезпечення економічної безпеки.

SWOT-аналіз допомагає визначити сильні та слабкі сторони підприємства, а також можливості та загрози, що виникають зовнішньо. Цей аналіз допомагає виявити ключові ризики та проблеми, з якими стикається підприємство, і розробити стратегії для їх управління.

На думку Орлик О.В. важливим кроком є аналіз різних типів ризиків, таких як фінансові, оперативні, ринкові, технологічні, правові тощо. Оцінка можливого впливу цих ризиків на підприємство допомагає визначити їх ступінь серйозності та пріоритетність для управління [41].

Смірная С.М. наголошує на плануванні стратегій управління ризиками. На основі результатів аналізу ризиків підприємство повинно розробити стратегії та політики щодо управління ризиками. Це можуть бути стратегії зниження ризику, передачі ризику страховим компаніям, диверсифікації діяльності, резервування фінансових коштів на випадок кризових ситуацій тощо [45].

Лук'янова В. В. пропонує впровадження контрольних механізмів. Підприємство повинно створити систему контролю та моніторингу ризиків, щоб вчасно виявляти зміни в ризиковому середовищі та реагувати на них. Це можуть бути регулярні аудити, моніторинг фінансових показників, звітність щодо ризиків тощо [34].

Відмітимо також про використання страхування та фінансових

інструментів може зменшити фінансовий вплив ризиків на підприємство. Це може включати страхування майна, відповідальності, кредитів, а також використання деривативів для захисту від коливань цін на сировину чи валютні ризики. Підприємство може страхувати свої активи, виробництво, відповідальність перед клієнтами тощо.

Копішинська К. О. [28] пропонує методичний підхід щодо розробки різних ризикових сценаріїв допоможе підприємству зрозуміти, як можуть вплинути різні ризики на його діяльність та фінансові показники. Це допоможе краще підготуватися до негативних сценаріїв та приймати обґрунтовані рішення. Бізнес-плани та сценарний аналіз допомагають враховувати різні можливі варіанти розвитку ситуації і ризиків у майбутньому. Це дозволяє підприємству бути більш підготовленим до непередбачених подій та змін.

Створення культури управління ризиками в компанії є важливим елементом успішного управління ризиками. Керівництво повинно визначити значення управління ризиками та поширити його на всі рівні організації.

Ці методичні підходи не є вичерпним списком, але надають загальну уяву про те, як підприємство може управляти ризиками з метою забезпечення своєї економічної безпеки. Важливо застосовувати комплексний підхід та враховувати специфіку діяльності самого підприємства для максимально ефективного управління ризиками. Ці методичні підходи допомагають підприємствам ефективно управляти ризиками та забезпечити стабільність, стійкість та економічну безпеку в довгостроковій перспективі.

Висновки до першого розділу

1. Визначено, що економічна безпека - це концепт, що відноситься до здатності підприємств забезпечувати стабільність і рентабельність своєї діяльності, уникати фінансових криз, зберігати ресурси і здатність адаптуватися до змінних ринкових умов. Економічна безпека підприємства

включає здатність підприємства ефективно конкурувати на ринку, забезпечуючи вигоди для своїх клієнтів, створюючи інноваційні продукти та послуги, а також знаходячи свою нішу в умовах конкурентного середовища.

2. Забезпечення економічної безпеки підприємства є складним та комплексним завданням, яке потребує систематичного підходу та використання різноманітних інструментів та методів. Основою успішної економічної безпеки є управління ризиками, адекватна стратегія розвитку та постійна готовність до змін у діловому середовищі.

3. Ризики є одним із важливих складових забезпечення економічної безпеки. Економічна безпека охоплює широкий спектр заходів та політик, спрямованих на забезпечення стійкості та стабільності економіки. Ризики впливають на економічну безпеку через їхню здатність створювати загрози для стабільного функціонування економіки та призводити до можливих збитків.

4. В управлінні підприємством, важливо визначити, аналізувати та оцінювати ризики, які можуть вплинути на діяльність підприємства, та розробити стратегії їх зменшення, уникнення або забезпечення захисту від них. Це допомагає забезпечити більш стійку та ефективну діяльність підприємства в умовах невизначеності та змінного ринкового середовища.

5. Управління ризиками є важливою частиною діяльності підприємства. Воно включає ідентифікацію ризиків, оцінку ймовірності їх виникнення та потенційних наслідків, розробку стратегій мінімізації ризиків, прийняття рішень та впровадження заходів для зменшення впливу ризиків на діяльність підприємства. На підставі проведеного аналізу наукової літератури, а також нормативно-правових актів можемо виділити наступні етапи розвитку науково-методичних підходів щодо управління ризиками підприємства: реактивний; попереджувальний; інтегрований; стратегічний; інтеграція управління ризиками в організаційну культуру.

РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В АВ ТОВ «АГРОЦЕНТР К»

2.1. Фінансово-економічна характеристика АВ ТОВ «АГРОЦЕНТР К»

Аграрно-виробниче Товариство з обмеженою відповідальністю «АГРОЦЕНТР К» (далі АВ ТОВ «АГРОЦЕНТР К») зареєстровано 27.03.2001 року за адресою: місто Дніпро, ВУЛИЦЯ МІЛЬМАНА, будинок 110А. Керівник підприємства Карпенко Віктор Михайлович. Статутний капітал організації складає 11 800,00 грн. Вид економічної діяльності якою займається АВ ТОВ «АГРОЦЕНТР К» – культивуванням зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур.

Фінансовий та майновий стан є двома важливими аспектами, які взаємодіють та спільно визначають загальний фінансовий стан підприємства. Фінансовий стан є ключовою характеристикою фінансової діяльності АВ ТОВ «АГРОЦЕНТР К», і відображає його здатність виконувати фінансові зобов'язання та забезпечити стійкість у довгостроковій перспективі. Обидва аспекти взаємодіють між собою, оскільки фінансовий стан компанії часто визначається її майновим станом, а майновий стан залежить від ефективного фінансового управління. Загальний аналіз фінансового та майнового стану дозволяє керівництву приймати обґрунтовані рішення, стосовно інвестицій, фінансового планування, стратегічного розвитку та управління ризиками. Правильна балансування фінансового та майнового стану є ключем до стійкого та успішного функціонування підприємства в довгостроковій перспективі.

Нижче проаналізуємо основні аспекти, які визначають фінансово-майновий стан підприємства (табл. 2.1 та 2.2). На підставі показників Балансу проведено оцінку майна та капіталу суб'єкта підприємництва та його зміни у часовому діапазоні.

Таблиця 2.1

Оцінка майна АВ ТОВ «АГРОЦЕНТР К» за 2018-2022 рр., тис. грн.

Види активів (майна)	2018р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2022 р. у % до 2018 р.
Майно - усього	443218,0	478031,0	480120,0	533447,0	512944,0	115,73
Необоротні активи	166439,0	188509,0	205427,0	221748,0	214077,0	128,62
Основні засоби	107225,0	153844,0	172395,0	192561,0	200713,0	187,19
Довгострокові біологічні активи	6464,0	8509,0	9980,0	9091,0	9102,0	140,81
Оборотні активи	276779,0	289522,0	274693,0	311699,0	298867,0	107,98
Запаси	141122,0	140925,0	145513,0	190220,0	185036,0	131,12
Поточна дебіторська заборгованість	95597,0	103718,0	91332,0	61368,0	65544,0	68,56
Гроші, їх еквіваленти та поточні фінансові інвестиції	241,0	105,0	167,0	10206,0	6652,0	2760,17
Інші оборотні активи	121,0	386,0	537,0	492,0	5032,0	4158,68
Витрати майбутніх періодів	15147,0	15519,0	12080,0	9457,0	8501,0	56,12

З'ясовано, що за досліджувальний період майно підприємства не значно збільшилось на 15,73%. Такий показник досягнуто із-за збільшення вартості основних засобів майже в 2 рази, а також вартості біологічних активів на 40,81%. Значну питому вагу у складі оборотних активів починаючи з 2020 року займали грошові кошти, за досліджуваний період їх вартість збільшилася 27,6 разів, що вказує на успішне управління оборотними коштами, такими як запаси та дебіторська заборгованість, що в свою чергу призвело до швидкого перетворення необхідних ресурсів в грошові активи.

Для дослідження стану та динаміки майна та капіталу АВ ТОВ «АГРОЦЕНТР К» застосуємо таку форму звітності, як Баланс. Даний документ відображає вартість всього майна та суму джерел утворення

такого майна за певний період (табл.2.2).

Таблиця 2.2

Оцінка капіталу АВ ТОВ «АГРОЦЕНТР К» за 2018-2022 рр., тис. грн.

Види пасивів (капіталу)	2018р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2022 р. у % до 2018 р.
Капітал- усього	443218,0	478031,0	480120,0	533447,0	502148,0	113,30
Власний капітал	325202,0	351504,0	324828,0	326692,0	326235,0	100,32
Зареєстрований капітал	12,0	12,0	12,0	12,0	12,0	100,00
Зобов'язання і забезпечення	118016,0	126527,0	155292,0	206755,0	175913,0	149,06
Довгострокові зобов'язання	37280,0	24908,0	36930,0	14822,0	16523,0	44,32
Поточні зобов'язання	80736,0	101619,0	118362,0	191933,0	159390,0	197,42
Поточна кредиторська заборгованість	31164,0	46977,0	37459,0	40572,0	35570,0	114,14

При проведенні аналізу капіталу АВ ТОВ «АГРОЦЕНТР К» можливо спостерігати такі зміни, а саме: зменшилася сума довгострокових зобов'язань у вигляді довгострокових кредитів на 55,68% при цьому сума поточних зобов'язань, в т.ч. короткострокові кредити збільшилася майже в 2 рази. Ця ситуація має декілька пояснень: збільшення короткострокової заборгованості є стратегією для поліпшення ліквідності компанії, особливо, якщо є потреба в швидких грошових ресурсах; довгострокове зменшення заборгованості виникло внаслідок погашення довгострокових позик; переорієнтація від довгострокових зобов'язань до короткострокових відбулася з метою забезпечення більшої гнучкості в управлінні фінансами.

За допомогою графічного матеріалу, який зображено на рис. 2.1 проаналізуємо фінансові результати АВ ТОВ «Агроцентр-К». На підставі звіту про фінансові результати проведено дослідження фінансових результатів підприємства. В ході якого видно, що за період який досліджується підприємство досягнуто таких рівнів розвитку, а саме: чистий дохід від реалізації зріс на 174,21 %, проте динаміка валового прибутку

відсутня. Підприємство АВ ТОВ «Агроцентр-К» хоча і досягло фінансових результатів за досліджуваний період, проте хочемо відзначити, що цей показник мав тенденцію до значного зменшення.

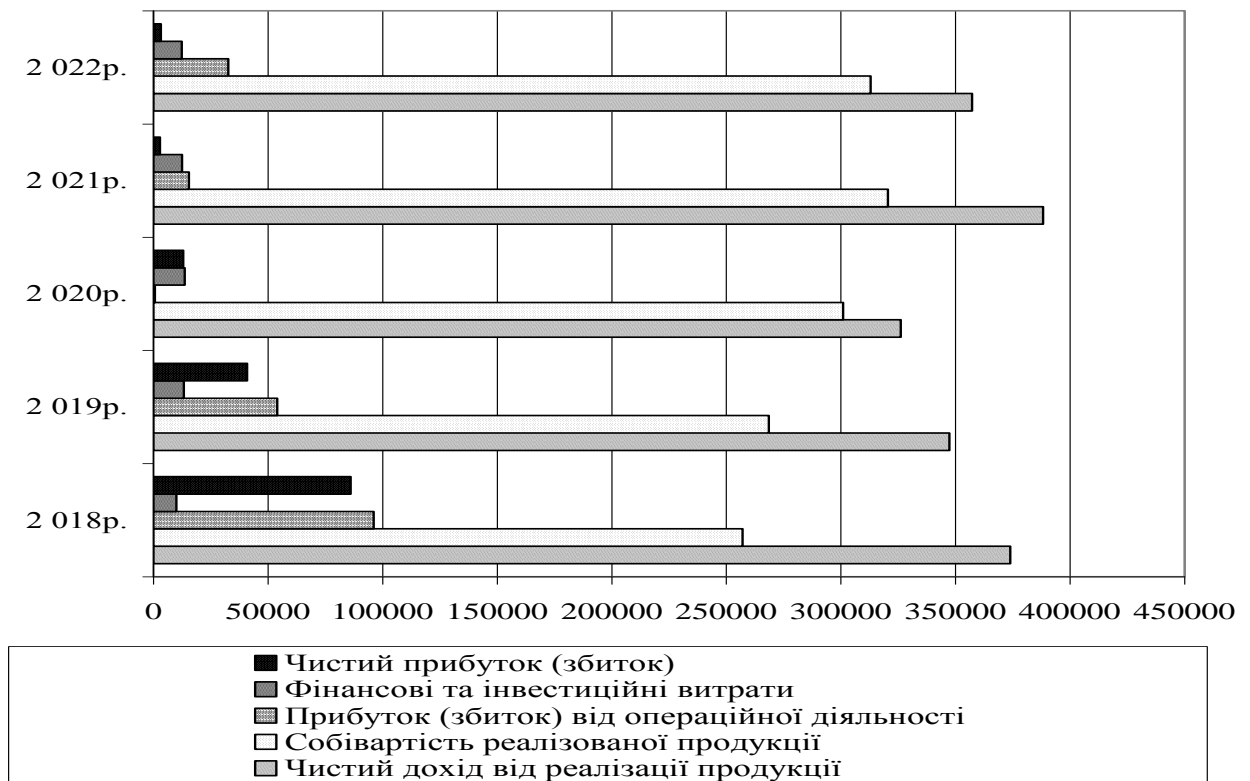

Рис. 2.1. Фінансові результати АВ ТОВ «Агроцентр-К», тис. грн

Ця ситуація пояснюється тим, що за досліджуваний період збільшилися витрат на виробництво, операційні витрати або адміністративні витрати на 21,72% при цьому зменшення виручки відбулося на 4,49%. В умовах війни відбулося загальне погіршення економічної ситуації на ринку в аграрній галузі призвело до зниження попиту та, відповідно, до меншого обсягу продажів.

Проаналізуємо в додатку А показники ліквідності АВ ТОВ «Агроцентр-К». Оцінка ліквідності є важливим інструментом для визначення фінансової стійкості та здатності підприємства виконувати свої фінансові зобов'язання вчасно. Цей процес дозволяє керівництву та зацікавленим сторонам отримувати чітке уявлення про готовність підприємства взяти участь в різних фінансових операціях та зберігати стійкість у різних умовах. Збільшення високоліквідних активів в 27 разів є значущим та варто

звернутися до конкретного контексту та обставин для розуміння причин і наслідків цього зростання: підприємство успішно інвестувало в високоліквідні активи, такі як ліквідні цінності, які призвели до збільшення їхнього обсягу; відбулася зміна в стратегії ліквідності підприємства, особливо в реакції на зміну економічних обставин в яких наразі перебуває країна, що призвело до такого значного зростання високоліквідних активів. Щодо короткострокових та довгострокових зобов'язань, їхню зміну ми аналізували при аналізі капіталу підприємства.

Збільшення коефіцієнта абсолютної ліквідності майже в 14 разів є значущою зміною і може вказувати на ряд позитивних фінансових змін в підприємстві. Коефіцієнт абсолютної ліквідності вимірює здатність підприємства виконувати свої короткострокові зобов'язання за рахунок його найбільш ліквідних активів, а саме: підприємство збільшило свою готівку або еквіваленти готівки, це є результатом ефективного управління робочим капіталом, успішної стратегії фінансового управління; АВ ТОВ «Агроцентр-К» було успішним у оптимізації свого робочого капіталу, такого як зменшення запасів та скорочення термінів виплати дебіторської заборгованості.

Оцінка ділової активності включає в себе аналіз різних аспектів функціонування підприємства, що вказує на його здатність ефективно використовувати ресурси та генерувати прибуток. Такий аналіз може бути корисним для менеджменту підприємства, інвесторів, банків та інших зацікавлених сторін. Оцінка ділової активності АВ ТОВ «Агроцентр-К» буде проведена за допомогою даних додатку Б. В 2022 р. загальний коефіцієнт оборотності капіталу становить 68,99. Цей показник свідчить про те, що підприємство генерує приблизно 69 одиниць виручки від продажу на кожен одиницю загального капіталу, який воно використовує. Відмітимо, що за досліджуваний період даний показник зменшився на 28,87%. Фондовіддача необоротних активів - це фінансовий показник, який вказує на ефективність використання необоротних активів для генерації виручки. Значення 1,09 в

2022 р. вказує на те, що підприємство генерує приблизно 1,09 одиниць виручки від продажу на кожну одиницю середнього обсягу необоротних активів, які воно використовує. Цей показник свідчить про ефективне використання необоротних активів для генерації виручки. Значення Коефіцієнт обертання власного капіталу 109,42 вказує на те, що підприємство генерує прибуток, який складає більше 100% від його власного капіталу. Це вказує на високий рівень доходу в порівнянні з розміром власного капіталу підприємства. Оцінка коефіцієнту обертання власного капіталу може бути корисною для визначення ефективності управління підприємством та його здатності забезпечувати повернення власникам інвестицій.

Комплексна оцінка фінансового стану підприємства включає в себе ретельний аналіз різних фінансових показників та взаємодію різних аспектів його фінансової діяльності. Оцінка зазвичай враховує різноманітні фінансові показники та відносини, які надають повний огляд фінансового «здоров'я» підприємства. В додатку В наведені показники за допомогою яких ми можемо визначити рейтинг АВ ТОВ «Агроцентр-К». Враховуючи в яким умовах перебувають наразі всі вітчизняні підприємства АВ ТОВ «Агроцентр-К» в 2022 та 2023 рр. мало тенденцію до зниження показників ліквідності, ділової активності, фінансової незалежності хоча при цьому зуміло зберегти свої позиції і його рейтинг залишився на рівні «А». У системі рейтингування, «А» часто вказує на високий рівень надійності та низький ризик для інвесторів чи кредиторів. Такий рейтинг може бути призначений тільки фінансово стабільним і кредитоспроможним підприємствам.

Наостанок пропонуємо провести SWOT-аналіз АВ ТОВ «Агроцентр-К» (додаток Д) який є стратегічним інструментом для аналізу внутрішніх та зовнішніх факторів, які можуть впливати на підприємство. SWOT-аналіз є важливим інструментом для стратегічного планування та прийняття рішень, допомагаючи організації максимально використовувати свої переваги та працювати над недоліками для досягнення успіху.

2.2. Характеристика роботи служби економічної безпеки підприємства та оцінка її стану за окремими складовими

Фінансово-економічна безпека є однією з ключових складових успішної діяльності будь-якого підприємства. Це поняття охоплює різні аспекти та заходи, спрямовані на забезпечення фінансової стабільності та захисту економічних інтересів. Фінансово-економічна безпека на підприємстві - це важлива складова, і відповідальність за неї несе велика кількість структур і осіб на різних рівнях підприємства, але на початку відмітимо, що АВ ТОВ «Агроцентр-К» не має окремо створеного структурного підрозділу на який би покладалися питання щодо фінансово-економічної безпеки а, відповідальність за фінансово-економічну безпеку розподіляється між рядом функціональних підрозділів та вищим керівництвом це так звана комбінована форма організації фінансово-економічної безпеки в компанії. Наведемо ключових учасників, які несуть відповідальність за фінансово-економічну безпеку в межах своєї компетенції:

- фінансовий відділ в цілому відповідає за фінансовий моніторинг, бухгалтерський облік, податкову стратегію та фінансовий звіт про підприємство та внутрішній контроль, який виконує оцінку ефективності фінансових процесів та виявлення можливих ризиків;

- юридичний відділ відповідає за визначення та виконання правових аспектів фінансово-економічної безпеки, таких як договори, права та обов'язки сторін тощо;

- керівники функціональних підрозділів, таких як виробництво, маркетинг, закупівлі тощо, несуть відповідальність за забезпечення фінансово-економічної безпеки у своїх сферах;

- всі працівники підприємства відіграють роль у забезпеченні фінансово-економічної безпеки через свою відповідальність за ефективну працю та відповідність внутрішнім процедурам і правилам;

- керівник підприємства несе кінцеву відповідальність за всі аспекти його діяльності, включаючи фінансово-економічну стійкість та безпеку.

Хоча покладання відповідальності може залежати від розміру та структури підприємства, співпраця між різними службами та підрозділами допомагає створити комплексний підхід до фінансово-економічної безпеки.

Наведемо основні «ключі» фінансово-економічної безпеки (рис. 2.2):

Рис. 2.2. Основні ключові аспекти фінансово-економічної безпеки АВ ТОВ «Агроцентр-К»

Ці «ключі» взаємодіють та вирішують різноманітні аспекти фінансово-

економічної безпеки, щоб забезпечити стабільність і стійкість підприємства в умовах ринкової нестабільності. Фінансово-економічна безпека є складною системою заходів та політик, спрямованих на забезпечення стійкості та розвитку економіки підприємства. Вона включає в себе превентивні та реагувальні заходи для запобігання та подолання фінансових труднощів.

Позитивним моментом в процесі організації економічної безпеки є те, що АВ ТОВ «Агроцентр-К» здійснює моніторинг економічної безпеки який має на меті виявлення, аналіз та управління різноманітними факторами, які можуть впливати на фінансову стійкість та ефективність підприємства.

Для здійснення постійного контролю за фінансово-економічною безпекою підприємства і визначення ефективності його діяльності, важливо оцінювати різноманітні фінансові та економічні показники. За допомогою методики, яка наведена в «Організаційне та методичне забезпечення виконання дипломних робіт для здобувачів вищої освіти за ОПП Управління фінансово-економічною безпекою» [40] проаналізуємо економічну безпеку підприємства в розрізі таких складових:

- інформаційна безпека це концепція, що визначає заходи та стратегії для захисту інформації від неправомірного доступу, використання, руйнування чи розголошення [51]. Це стосується не лише фізичної безпеки даних, а й цілісності, конфіденційності та доступності інформації. Забезпечення інформаційної безпеки є критичним завданням для організацій, компаній та інших суб'єктів, які використовують і обробляють дані. В АВ ТОВ «Агроцентр-К» за 2022 р. вона склала 2 і відхилення склало 0,7, що вказує на те, що інформаційна безпека на підприємстві має невелике відхилення від норми або є на рівні норми, але потребує уваги та можливих вдосконалень;

- інтелектуальна складова визначається рівнем розвитку та використання інтелектуальних ресурсів, знань, технологій та інновацій для забезпечення конкурентоспроможності, сталого розвитку та відсутності

загроз для економічної системи чи підприємства [5]. Ця складова стає все більш важливою в умовах глобалізації та швидких змін у технологічній сфері. В 2022 р. вона склала 3 і відхилення склало 0,8 це може вказувати на те, що рівень використання інтелектуальних ресурсів та інновацій потребує уваги та можливих вдосконалень, але знаходиться на середньому рівні;

- кадрова безпека склала 4 при максимальному значенні 4, це свідчить про те, що в аспекті управління персоналом та кадровою політикою ви досягли високого рівня ефективності та безпеки. Однак, завжди є можливість подальшого вдосконалення та оптимізації для забезпечення сталого розвитку;

- техніко-технологічна визначає рівень розвитку технічної інфраструктури, наявність та ефективність використання сучасних технологій, а також здатність до інновацій та адаптації до технологічних змін [2]. Ця складова грає важливу роль у забезпеченні конкурентоспроможності економічних суб'єктів та сталого розвитку. В 2022 р. вона склала 3 і відхилення склало 0,8 це вказує на те, що існують аспекти управління технічними та технологічними ресурсами, які можна вдосконалити або оптимізувати для забезпечення вищого рівня ефективності та конкурентоспроможності;

- політико-правова складова визначається рівнем стабільності, якістю та прозорістю правової системи, а також ефективністю політичного управління та стійкістю економічних інститутів [8]. Ця складова важлива для створення сприятливого економічного середовища та захисту прав та інтересів економічних суб'єктів. В 2022 р. вона склала 2 і відхилення склало 0,7 це вказує на те, що існують певні недоліки або виклики в сфері політики та права, які потребують уваги та можливих вдосконалень;

- фінансова складова є однією з ключових, оскільки фінансове забезпечення дозволяє підприємствам функціонувати, розвиватися та витримувати економічні труднощі. В 2022 р. вона склала 3 і відхилення

склало 0,6 це вказує на те, що існують певні виклики або аспекти, які потребують уваги та вдосконалення для покращення фінансового забезпечення та стійкості підприємства;

- екологічна складова стосується взаємозв'язку між економічною діяльністю підприємства та її впливом на навколишнє середовище. Забезпечення екологічної безпеки важливо для збалансованого та сталого розвитку, а також для уникнення негативного впливу на природні ресурси та забезпечення життєздатності екосистем. В 2022 р. вона склала 2 і відповідала максимальному значенні, що вказує на підприємство дотримується базових екологічних норм, але може потребувати покращень у сферах сталого використання ресурсів та зменшення негативного впливу на навколишнє середовище;

- силова складова визначається здатністю підприємства впоратися з внутрішніми та зовнішніми загрозами, використовуючи різноманітні форми силового впливу. В 2022 р. вона склала 2 і відхилення склало 0,7 це може свідчити про те, що існують певні виклики чи недоліки у сфері силового забезпечення економічної безпеки.

За допомогою пелюсткової діаграми візуалізуємо розраховані рівні економічної безпеки АВ ТОВ «Агроцентр-К» в 2022 р. Графічне зображення рівня економічної безпеки підприємства за допомогою пелюсткової діаграми, де радіус-вектори представляють різні складові економічної безпеки, є візуально ефективним інструментом для аналізу та порівняння цих складових. Кожна пелюстка представляє окремий аспект, такий як фінансова стійкість, ліквідність, ризикованість, управління ресурсами тощо (рис. 2.3).

Аналіз цих пелюсток може допомогти виявити сильні та слабкі сторони економічної безпеки підприємства та надати базу для прийняття відповідних управлінських рішень. Проаналізувавши складові економічної безпеки бачимо, що кадрова, правова та екологічна знаходяться на високому рівні АВ ТОВ «Агроцентр-К».

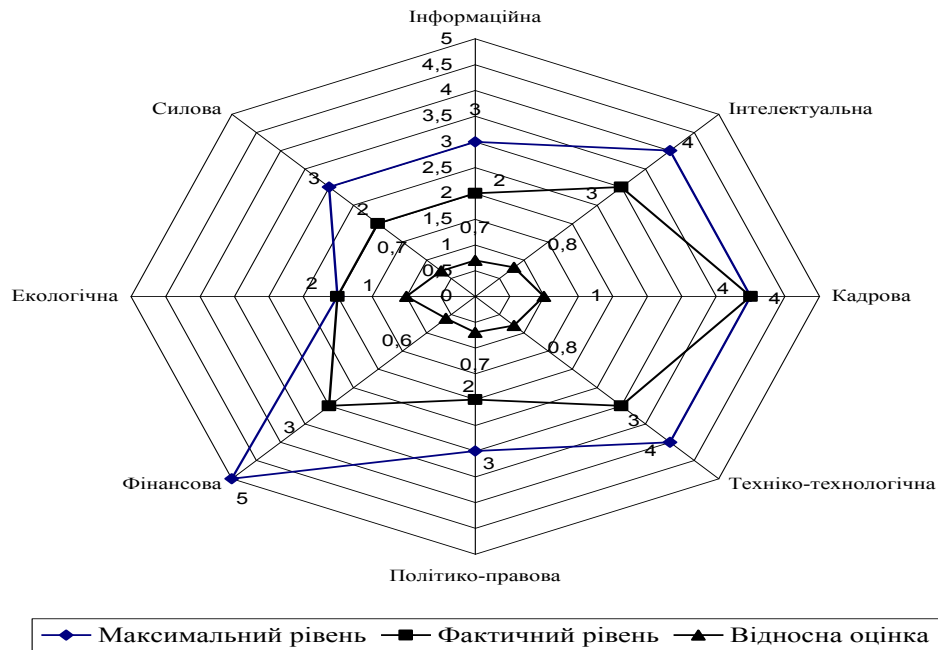

Рис. 2.3. Рівні складових економічної безпеки
 АВ ТОВ «Агроцентр-К», 2022 р.

Оцінка відхилення фінансової складової від нормативного 0,6 свідчить про ослаблення даної складової економічної безпеки підприємства. При цьому загальний рівень економічної безпеки є задовільний.

2.3. Економіко-організаційні процеси управління ризиками на підприємстві

Ризики на підприємстві можуть змінюватися в залежності від різних факторів, таких як зміни в економічному середовищі, політичні та правові зміни, зміни у виробничих процесах, розвиток технологій та зміни у попиті на товари та послуги. Рівень ризику на підприємстві може бути спричинений різними факторами, які можуть бути внутрішніми або зовнішніми для підприємства. Ці фактори можуть включати галузь діяльності, розмір підприємства, фінансову стійкість, рівень інноваційності, законодавство та інші.

Для ефективного управління ризиками АВ ТОВ «Агроцентр К» визначають та аналізують ці фактори, щоб розуміти, як вони впливають на рівень ризику. Також розробляють план дій щодо кожного фактора, який впливає на ризик, і вживати заходів для зменшення ризику на підприємстві. Наприклад, у разі недостатньої фінансової стійкості підприємства, розглядаються можливості отримання кредиту або залучення інвестицій для забезпечення фінансової стабільності.

Крім того, ефективне управління ризиками вимагає активної участі керівництва та співробітників підприємства, розуміння ними принципів управління ризиками та прагнення до постійного удосконалення та покращення підходів до управління ризиками. Крім того, можуть використовуватися інструменти та методи, такі як аудит ризиків, страхування, диверсифікація бізнесу та інші.

Організаційно-економічні процеси управління ризиками на підприємстві є важливою складовою ефективного управління діяльністю компанії та досягнення її стратегічних цілей [51]. Управління ризиками охоплює комплекс заходів та процедур, спрямованих на ідентифікацію, аналіз, оцінку, мінімізацію та контроль ризиків, які можуть впливати на досягнення цілей підприємства. Організаційно-економічні процеси управління ризиками на підприємстві є динамічними та вимагають постійного уваги керівництва та співробітників, щоб забезпечити стабільність та стійкість діяльності підприємства. Розглянемо основні кроки управління ризиками АВ ТОВ «Агроцентр К», які включають такі елементи (рис. 2.4):

Ідентифікація ризиків АВ ТОВ «Агроцентр К» є першим і важливим етапом у процесі управління ризиками. Під час цього етапу визначаються потенційні загрози та можливості, які можуть вплинути на діяльність підприємства. Основна мета - виявити всі можливі джерела ризиків і надати їм конкретний контекст [43]. Для ідентифікації ризиків АВ ТОВ «Агроцентр К» аналізує внутрішнє середовище, тобто всі аспекти внутрішнього

функціонування підприємства, такі як виробничі процеси, технічний стан обладнання, кадровий потенціал, фінансовий стан. Ідентифікуються можливі ризики, пов'язані з цими аспектами, наприклад, поломки обладнання, недостатність кваліфікованого персоналу тощо. Проводиться аналіз зовнішнього середовища, тобто досліджуються зовнішні фактори, які можуть вплинути на підприємство. Це можуть бути погодні умови, коливання цін на ринку, зміни в законодавстві, політичні та економічні ризики.

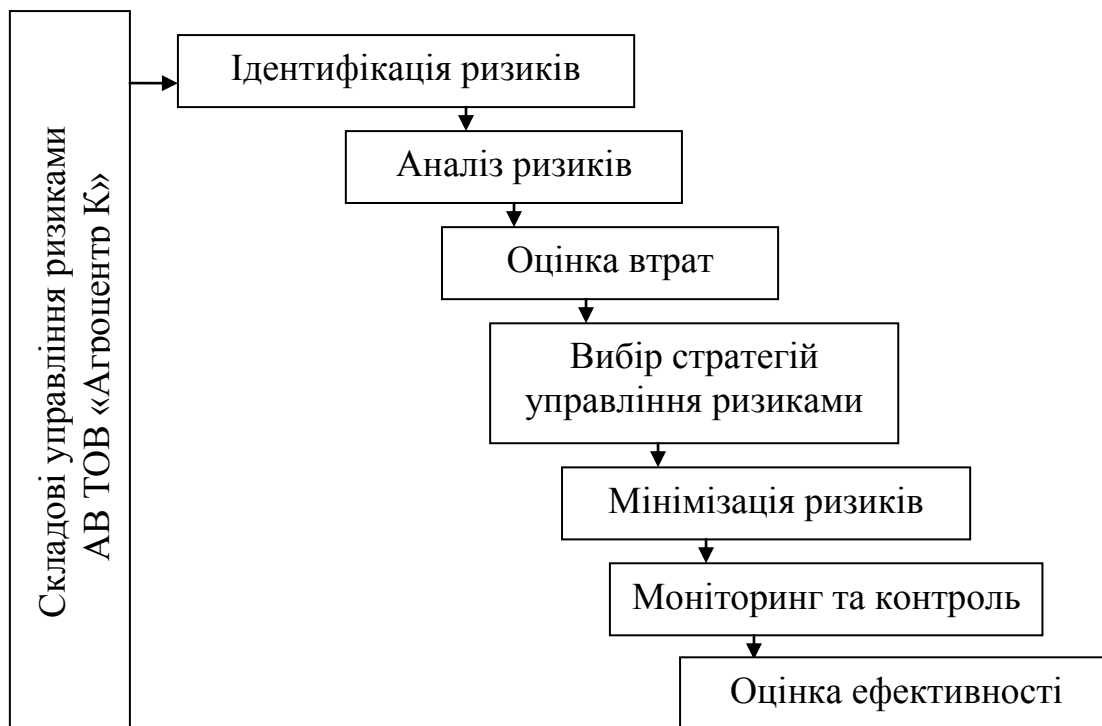

Рис. 2.4. Основні складові управління ризиками AB TOB «Агроцентр К»

AB TOB «Агроцентр К» також проводить фінансовий аналіз (ми здійснили це в підрозділі 2.1. Розглядається фінансова структура підприємства. Визначають можливі ризики, пов'язані зі змінами валютних курсів, вартості ресурсів, надходженням платежів від клієнтів, можливість недостатнього фінансування тощо. Після проведення цього аналізу важливо скласти перелік ідентифікованих ризиків та їхніх описів. Це є підґрунтям для подальших кроків у процесі управління ризиками в AB TOB «Агроцентр К».

Аналіз ризиків AB TOB «Агроцентр К» передбачає детальне

дослідження і оцінку ідентифікованих ризиків, їхніх можливих наслідків та ймовірностей виникнення. Основна мета аналізу ризиків полягає у визначенні потенційних ризикованих сценаріїв та підготовці підприємства до ефективного управління цими ризиками. Аналіз ризиків допомагає підприємству ліпше розуміти можливі наслідки ризиків та розробити ефективні стратегії для їх управління.

Вибір стратегій управління ризиками в АВ ТОВ «Агроцентр К» залежить від типу ризиків, їхнього впливу та можливостей підприємства. Цей етап включає розробку плану дій для зменшення або уникнення ризиків. Наведемо деякі стратегії, які приміняються на підприємстві:

1. Поліпшення агротехнік. Вибір стійких сортів та порід - вибір культур і тварин, які відзначаються високою стійкістю до хвороб, шкідників та негативних погодних умов. Збалансоване внесення добрив - оптимальне внесення добрив для забезпечення здоров'я рослин та врожайності. Контроль за шкідниками та хворобами - регулярна інспекція і вжиття заходів для уникнення розповсюдження шкідників і захворювань.

2. Диверсифікація виробництва. Вирощування різних видів культур або тварин знижує ризик втрати через негативний вплив однієї культури. Наприклад, якщо один вид культури зазнає негативного впливу погодних умов, інші можуть бути менше вразливими.

3. Страхування. Укладання страхових полісів на врожай або тварин для захисту від втрат, спричинених природними катастрофами, хворобами та іншими ризиками.

4. Фінансовий резерв - створення резервного фонду, який може використовуватися для покриття непередбачених витрат в разі реалізації ризиків. Фінансове планування - ретельне планування фінансів на основі різних сценаріїв може допомогти забезпечити фінансову стійкість.

5. Регулярний моніторинг та аналіз ризиків. Постійний контроль за ризиками та вчасна реакція на зміни допомагає зменшити їхній вплив на підприємство.

Мінімізація ризиків аграрного підприємства полягає в прийнятті заходів та розробці стратегій, спрямованих на зменшення ймовірності виникнення негативних наслідків через різноманітні ризики. Основна мета мінімізації ризиків - забезпечити стійкість та успішність діяльності підприємства навіть у змінних умовах.

Після визначення слабких і сильних сторін внутрішнього середовища АВ ТОВ «Агроцентр К» (додаток Д) пропонуємо включити наступні підходи до мінімізації ризиків АВ ТОВ «Агроцентр К»: 1) диверсифікація ринків збуту - розгляд можливостей реалізації продукції на різних ринках для зменшення впливу змін в одному напрямку; заключення довгострокових контрактів - укладання договорів на постачання або збут може забезпечити більшу стабільність цін; 2) використання інформаційних технологій - використання даних та прогнозів для вчасного прийняття рішень та реакції на зміни; постійне вдосконалення - впровадження нових агротехнологій та методів вирощування для покращення продуктивності та стійкості. 3) співпраця та об'єднання - співробітництво з іншими фермерами: Об'єднання з іншими підприємствами може допомогти подолати деякі ризики спільними зусиллями.

Оцінка ефективності управління ризиками АВ ТОВ «Агроцентр К» є важливим етапом, що дозволяє визначити, наскільки успішно вжиті заходи і стратегії управління ризиками впливають на зниження впливу негативних подій. АВ ТОВ «Агроцентр К» при оцінці ефективності управління ризиками враховує такі аспекти: фінансові показники, порівнюються фактичні збитки чи витрати, що виникли через ризики, зі збитками, які мали б місце без заходів управління ризиками; виробничі показники, визначається, наскільки ефективно управління ризиками дозволило забезпечити неперервне виробництво, навіть при наявності ризикових ситуацій; забезпеченість ресурсами, визначається, наскільки ефективно управління ризиками дозволило забезпечити резерви та ресурси для реагування на непередбачені ситуації; стратегічні показники, оцінюється, чи досягнуті стратегії

управління ризиками балансу між ризиками та можливими винагородами.

Таким чином, у процесі організаційно-економічного управління ризиками важливо враховувати економічні аспекти, такі як вартість впровадження заходів з управління ризиками порівняно з можливими збитками від ризику. Також необхідно оцінювати можливість отримання економічної вигоди через оптимізацію управління ризиками.

Висновки до другого розділу

1. Наведено, що АВ ТОВ «Агроцентр-К» в 2022 та 2023 рр. мало тенденцію до зниження показників ліквідності, ділової активності, фінансової незалежності хоча при цьому зуміло зберегти свої позиції і його рейтинг залишився на рівні «А». Здійснено SWOT-аналіз АВ ТОВ «Агроцентр-К» (додаток Д) який є стратегічним інструментом для аналізу внутрішніх та зовнішніх факторів, які можуть впливати на підприємство.

2. Відмічено, що АВ ТОВ «Агроцентр-К» не має окремо створеного структурного підрозділу щодо фінансово-економічної безпеки а, відповідальність за фінансово-економічну безпеку розподіляється між рядом функціональних підрозділів та вищим керівництвом. Проаналізувавши складові економічної безпеки АВ ТОВ «Агроцентр-К» встановлено, що кадрова, правова та екологічна знаходяться на високому рівні. Оцінка відхилення фінансової складової від нормативного 0,6 свідчить про ослаблення даної складової економічної безпеки АВ ТОВ «Агроцентр-К». При цьому загальний рівень економічної безпеки є задовільний.

3. Наголошено, що основні процеси організаційно-економічного управління ризиками в АВ ТОВ «Агроцентр К» включають: ідентифікація ризиків; аналіз ризиків; оцінка ризиків; вибір стратегії управління ризиками; реалізація стратегій управління ризиками; моніторинг та контроль; оцінка ефективності. Організаційно-економічні процеси управління ризиками на підприємстві є динамічними та вимагають постійного уваги керівництва та

співробітників, щоб забезпечити стабільність та стійкість діяльності підприємства.

4. Встановлено, що у процесі організаційно-економічного управління ризиками важливо враховувати економічні аспекти, такі як вартість впровадження заходів з управління ризиками порівняно з можливими збитками від ризику. Також необхідно оцінювати можливість отримання економічної вигоди через оптимізацію управління ризиками.

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Напрями покращення організаційно-економічних процесів управління ризиками

Управління ризиками є важливою практикою для досягнення успіху та стійкого розвитку в будь-якій сфері діяльності, будь то бізнес, фінанси, проєктна робота, медицина, інженерія чи інші галузі. Основна мета управління ризиками - зменшення негативних наслідків та максимізація можливостей у ситуаціях невизначеності. Існують певні ключові причини для управління ризиками.

Однією з таких причин є зменшення невизначеності. Всі види діяльності супроводжуються ризиками, і не завжди можна передбачити, які саме проблеми виникнуть. Управління ризиками допомагає ідентифікувати потенційні загрози та розробити плани для їх уникнення або зменшення впливу.

На думку Дерев'яно Т. це захист від негативних наслідків. Ризики можуть призвести до фінансових втрат, репутаційних проблем, втрати довіри клієнтів тощо. Управління ризиками допомагає попередити або зменшити ці негативні наслідки [18].

Зазначимо також, що це і можливість використання нових можливостей. Ризики не завжди є негативними. Деякі ризики можуть відкрити нові можливості або сприяти інноваціям. Правильне управління допомагає ідентифікувати такі можливості та ефективно використовувати їх.

Підвищення впевненості і рішучості. Знання про ризики та плани їх управління дає команді більшу впевненість у власних можливостях та робить її більш рішучою при прийнятті рішень [5].

Як зазначає Балабанов І. [1] це підвищення керованості проєктів та

діяльності. Управління ризиками дозволяє більш ефективно планувати та керувати проектами та бізнес-процесами, так як вже заздалегідь передбачаються можливі проблеми та визначаються шляхи їх вирішення.

Покращення репутації. Компанії, які вміють ефективно управляти ризиками, зазвичай мають кращу репутацію та довіру серед клієнтів, партнерів та інвесторів.

Забезпечення стійкості в екстремальних ситуаціях [4]. Важливі події, такі як природні лиха, економічні кризи або технологічні аварії, можуть серйозно вплинути на організацію. Управління ризиками допомагає створити плани дій у подібних ситуаціях.

Отже, управління ризиками допомагає забезпечити стабільність, збільшити ефективність та підвищити можливості у будь-якій сфері діяльності.

Покращення організаційно-економічних процесів управління ризиками є важливим завданням для забезпечення стабільності та успішності діяльності будь-якого підприємства. Це можливо здійснити за допомогою різних стратегій та підходів. Виділимо напрями покращення організаційно-економічних процесів управління ризиками (рис. 3.1):

Створення чіткої системи управління ризиками (ефективний ризик-менеджмент). Розроблення та впровадження чіткої системи управління ризиками є першим кроком до покращення. Ефективний ризик-менеджмент є важливою складовою успіху будь-якої організації, незалежно від її розміру чи галузі. Чітка система управління ризиками допомагає ідентифікувати, аналізувати та керувати ризиками, забезпечуючи стабільність та стійкість діяльності організації в змінних умовах.

Створення ефективної системи управління ризиками передбачає наступні кроки:

- визначення контексту. Розуміння контексту, в якому діє підприємство, є ключовим. Це включає в себе визначення стратегічних цілей, стейкхолдерів, законодавчого середовища та інших факторів, що можуть

впливати на ризики;

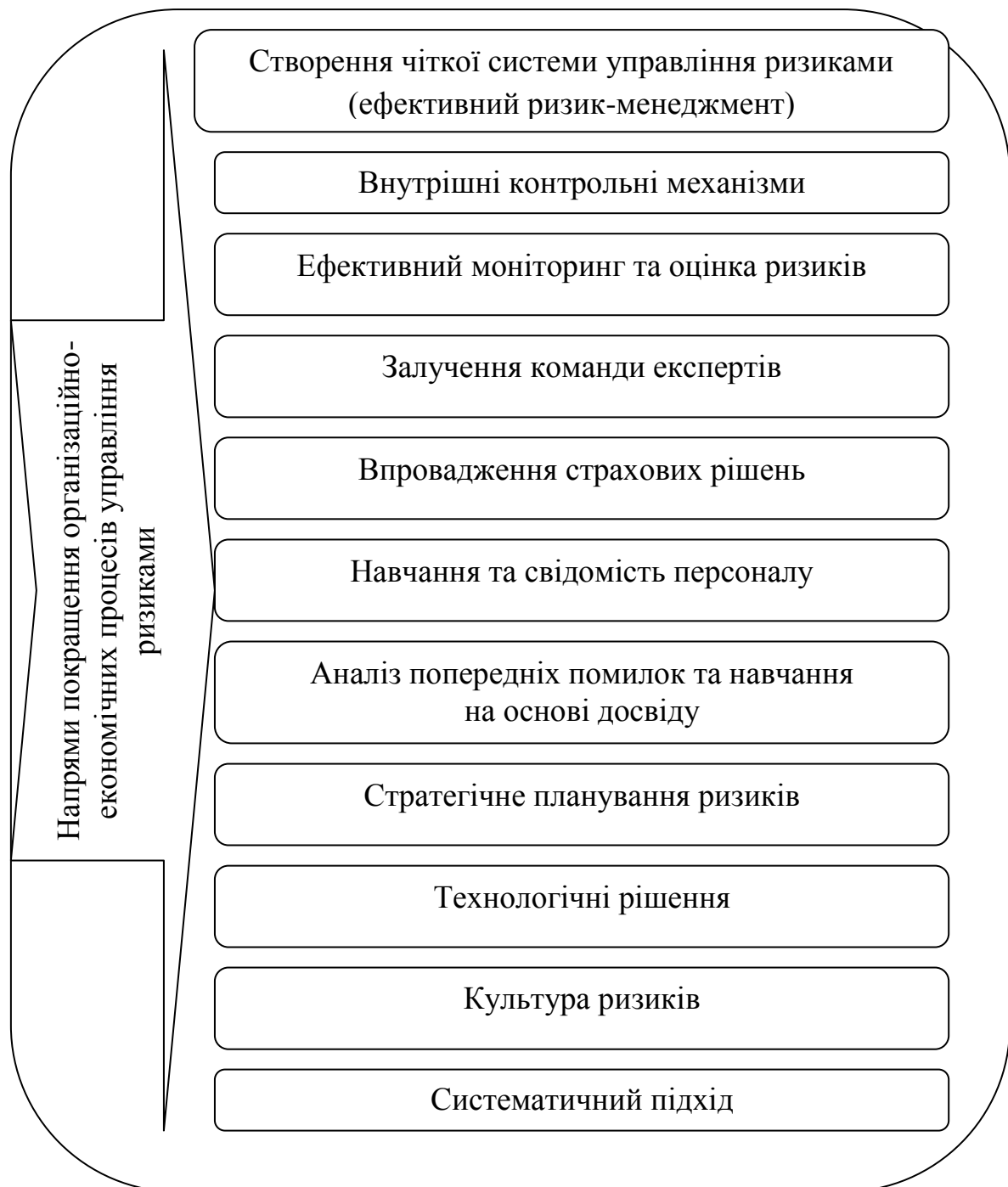

Рис. 3.1. Напрями покращення організаційно-економічних процесів управління ризиками

- ідентифікація ризиків. Необхідно визначити можливі ризики, які можуть виникнути в контексті вашої організації. Це можуть бути фінансові, технологічні, конкурентні, репутаційні тощо. Можливе залучення експертів з

різних сфер для повноцінної ідентифікації ризиків;

- аналіз ризиків. Пропонується провести оцінку ймовірності та потенційні наслідки для кожного ідентифікованого ризику. Використовуйте методи аналізу, такі як матриця ймовірності-впливу або квалітативна/кількісна оцінка;

- оцінка ризиків. Необхідно визначити пріоритети серед ризиків, оцінивши їх важливість для організації. Важливо розуміти, які ризики можуть найбільше вплинути на досягнення стратегічних цілей;

- розробка стратегій керування ризиками. На даному етапі вибираємо підходи до керування ризиками для кожного ідентифікованого ризику. Це може бути уникнення, зменшення, передача (страхування або угоди з партнерами) чи прийняття ризику;

- впровадження заходів з керування ризиками. Розробляється та реалізується план дій з керування ризиками. Це може включати в себе розробку нових процедур, вдосконалення існуючих, внесення змін у структуру підприємства, навчання співробітників тощо;

- моніторинг та перегляд. Система управління ризиками повинна бути постійною. Встановіть механізми моніторингу ризиків та їх впливу на організацію. Регулярно оцінюйте ефективність вжитих заходів та вносьте корективи за необхідності;

- комунікація і звітність. Необхідно забезпечити прозору комунікацію щодо ризиків усередині організації. Співробітники повинні бути відомі про можливі ризики та процедури їх управління;

- навчання та розвиток. Забезпечте навчання співробітників з питань ризик-менеджменту. Розробіть навчальні програми та матеріали, що допоможуть зрозуміти важливість та методи управління ризиками;

- постійне вдосконалення. Ризик-менеджмент - це процес, який потребує постійного вдосконалення. Аналізуйте навчальні випадки, вивчайте з власного досвіду та досвіду інших компаній, щоб постійно підвищувати

ефективність системи управління ризиками.

Створення чіткої системи управління ризиками - це процес, який вимагає великої відданості та планування, але він допоможе забезпечити стабільність та успіх вашої організації у змінному середовищі.

Внутрішні контрольні механізми [10]. Розроблення внутрішніх контрольних механізмів допомагає виявляти ризики та протидіяти їм на ранніх етапах. Це можуть бути перевірки, аудити, контрольні точки тощо.

Ефективний моніторинг та оцінка ризиків. Систематичний моніторинг та оцінка ризиків дозволяють вчасно реагувати на зміни обставин. Використання ключових показників та аналіз даних може допомогти відслідковувати та передбачати можливі ризики. Виділимо наступні кроки та підходи до забезпечення ефективного моніторингу та оцінки ризиків: встановлення параметрів та показників; регулярний моніторинг; виявлення сигналів ризиків; аналіз відхилень; застосування технологій; аналіз кореляцій; постійне навчання та вдосконалення; коригування стратегії; комунікація; постійний аналіз.

Залучення команди експертів. Фахівці з різних областей можуть надати цінний внесок у процес управління ризиками, допомагаючи в ідентифікації та аналізі ризиків, а також у розробці стратегій зменшення ризиків.

Впровадження страхових рішень [35]. Для деяких типів ризиків важливо використовувати страхові рішення. Це дозволяє зменшити фінансові наслідки в разі реалізації ризиків.

Навчання та свідомість персоналу. Свідомий та підготовлений персонал може бути першою лінією оборони від ризиків. Організація повинна надавати навчання щодо ідентифікації, поводження та зменшення ризиків.

Аналіз попередніх помилок та навчання на основі досвіду [92]. Аналіз попередніх помилок або невдалих ситуацій може допомогти виявити тенденції та уникнути схожих помилок у майбутньому.

Стратегічне планування ризиків. Включення управління ризиками в

стратегічне планування підприємства допоможе ідентифікувати ключові ризики та визначити плани дій для їхнього управління. Стратегічне планування ризиків включає в себе розробку стратегій та планів, які спрямовані на управління ризиками з точки зору стратегічних цілей та довгострокового розвитку організації. Основна мета - забезпечити, щоб управління ризиками було інтегроване в процес стратегічного планування та відображало потреби та цілі підприємства на майбутнє (рис. 3.2):

Рис. 3.2. Етапи ефективного стратегічного планування ризиків

1. Технологічні рішення в управлінні ризиками грають важливу роль у покращенні ефективності та точності процесів ідентифікації, аналізу, оцінки та контролю ризиків. Ось деякі технологічні рішення, які використовуються в цій області. Технологічні рішення в управлінні ризиками грають важливу роль у покращенні ефективності та точності процесів ідентифікації, аналізу, оцінки та контролю ризиків. Використання таких технологій дозволяє підвищити точність, ефективність та швидкість управління ризиками, а також забезпечити більшу прозорість та контроль над процесами в організації.

Систематичний підхід. Управління ризиками повинно бути вбудовано в усі аспекти діяльності компанії. Систематичний підхід до управління ризиками - це підхід, який передбачає організований та структурований процес ідентифікації, аналізу, оцінки, контролю та керування ризиками в організації, проекті чи будь-якій іншій сфері діяльності. Основна мета систематичного підходу - зменшити можливість негативних подій, впливів чи втрат, а також забезпечити більш ефективне використання можливостей.

На думку, Копішинська К. О. систематичний підхід до управління ризиками дозволяє організаціям і проектам попереджати можливі негативні наслідки, підвищувати шанси на успіх та ефективно використовувати можливості для досягнення своїх цілей [28].

Загалом, ефективне управління ризиками вимагає поєднання різних підходів та стратегій, а також постійного вдосконалення та адаптації до змін у середовищі. Ефективне управління ризиками вимагає системного підходу, активної участі всіх рівнів організації та постійного моніторингу та адаптації до змін у середовищі.

3.2. Ризик-менеджмент як інструмент управління ризиками

Ризик-менеджмент є систематичним інструментом управління ризиками, спрямованим на ідентифікацію, аналіз, оцінку, контроль та керування ризиками з метою забезпечення досягнення цілей організації,

проекту чи будь-якої діяльності. Цей підхід сприяє зменшенню негативних наслідків ризиків та використанню можливостей для забезпечення більш ефективного управління. Ризик-менеджмент є важливим інструментом управління в будь-якій сфері діяльності і може бути застосований на рівні організації, проекту, держави чи навіть індивідуальної особи.

Як зазначає Кочін І.В. ризик-менеджмент (або управління ризиками) - це систематичний процес і підхід до ідентифікації, аналізу, оцінки, контролю та керування ризиками в організації, проекті, діяльності або будь-якому іншому контексті. Основна мета ризик-менеджменту - зменшити можливість негативних подій або впливів, а також максимізувати можливості для досягнення цілей [30].

На думку Ріщук Л.І. ризик-менеджмент спрямований на ідентифікацію потенційних негативних подій та зменшення їх впливу на організацію чи проект. Це може включати запобігання фінансовим втратам, репутаційним проблемам та іншим небажаним наслідкам [43].

Ризики можуть призвести до невпевненості та небезпеки для організацій. Ризик-менеджмент допомагає розробити та впровадити стратегії, які підвищують стійкість організації до змін та непередбачених подій.

Відмітимо, що для нашої країни першим кроком у становленні вітчизняного ризик-менеджменту необхідно розробити національні стандарти або адаптувати їх до міжнародних стандартів. На думку Дерев'яно Т. «розроблений нацстандарт повинен стати базою для створення освітнього стандарту та легітимізації спеціальності ризик-менеджер у ЗВО, що сформує єдину базу даних сертифікованих спеціалістів» [18]. Національний стандарт, який існує сьогодні «Керування ризиком. Методи загального оцінювання ризику» (IEC/ISO 31010:2009, IDT) [8] набрав чинності з 2013 року і являється ідентичним міжнародному стандарту «ISO/IEC 31010 Risk Management - Risk assessment guidelines» [53]. Як зазначає Цьопа В. «стандарт управління ризиками включав би загальноприйняті та використовувані терміни та поняття, кращі світові

практики в управлінні ризиками» [50].

Ризик-менеджмент використовується для керування ризиками, які можуть вплинути на досягнення цілей організації, проекту або діяльності. Цей процес має кілька основних цілей та корисних аспектів:

- Зниження впливу негативних подій. Ризик-менеджмент допомагає ідентифікувати можливі загрози та небезпеки, які можуть завдати шкоди організації або проекту, та вжити заходи для зменшення їх впливу.

- Забезпечення більш ефективного використання можливостей. Ризики не завжди є лише негативними; вони також можуть створювати можливості. Ризик-менеджмент допомагає визначити та використовувати можливості для досягнення більшого успіху.

- Забезпечення стабільності та стійкості. Шляхом ідентифікації та управління ризиками організація може підготуватися до непередбачуваних ситуацій та кризових ситуацій, забезпечуючи більшу стійкість та здатність адаптуватися до змін.

- Підвищення прозорості та внутрішнього контролю. Процес ризик-менеджменту допомагає створити структуровану систему для відстеження ризиків, контролю за їх впливом та виконання відповідних стратегій.

- Підвищення впевненості зацікавлених сторін. Зовнішні інвестори, партнери, клієнти та регулятори довіряють організаціям, які показують здатність інтегрувати управління ризиками в свою діяльність, що може покращити стосунки та співпрацю.

- Мінімізація втрат і збитків. Планування та впровадження стратегій управління ризиками допомагає запобігати фінансовим втратам, репутаційним втратам та іншим негативним наслідкам.

- Покращення прийняття рішень. Ризик-менеджмент надає більше інформації для прийняття обґрунтованих та обдуманих рішень. Організація може зважити на можливі ризики та можливості під час планування стратегічних кроків.

- Створення системи попередження. Ефективний ризик-менеджмент

дозволяє передбачити можливі негативні сценарії та вжити заходи для їх попередження або зменшення впливу.

Стверджується, що ризик-менеджмент підприємства є кращим за традиційне управління ризиками, проте необхідно відмітити, що не існує техніки управління ризиками, яка б звела ризик до нуля, система ризик-менеджменту може запропонувати ефективні способи боротьби з хаотичним середовищем ризику [8]. Сприятливі аргументи на користь ризик-менеджменту підприємства представлені в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Переваги ризик-менеджменту на організаційному рівні

Потенційні переваги для	Пояснення
Ділові цілі	Проактивний і цілісний підхід ризик-менеджменту дозволяє підприємству оцінювати та використовувати можливості, які воно має, а також дозволяє підвищити кінцеву продуктивність.
Впевненість інвесторів	Кредитно-рейтингові агентства, регулятори та інвестори стають більш зацікавленими в тому, щоб дізнатися про спроможність і здатність підприємства ефективно управляти ризиками. У цьому відношенні динамічний і цілісний підхід системи ризик-менеджменту визначає сувору основу управління ризиками і, таким чином, підтвердження довіри інвесторів.
Регуляторні зобов'язання	Прийняття ризик-менеджменту та його подальший моніторинг вимагатимуть від компанії постійного оновлення вимог щодо управління ризиками. Він також передбачає, що підприємство апріорі дотримується нормативних стандартів.
Бізнес-стратегія та схильність до ризику	Підхід стратегії ризик-менеджменту підприємства допомагає узгодити бізнес-стратегію зі схильністю до ризику шляхом оцінки стратегічних альтернатив у межах ризику зниження та захищає компанію від серйозних втрат.
Корпоративне управління	Підхід стратегії ризик-менеджменту підвищує ефективність корпоративного управління шляхом обмеження прийняття надмірних ризиків, збільшення участі ради директорів та покращення якості рішень щодо схильності до ризику та толерантності до ризику.
Управління ризиками	Підхід стратегії ризик-менеджменту підприємства працює як управління ризиками в масштабах підприємства, таким чином інтегруючи управління ризиками в цілому по підприємству. Стратегія ризик-менеджменту максимізує можливості, інтегруючи звітність про ризики, стратегії передачі ризиків та управління ризиками в бізнес-процесах. Цей підхід може охопити ризики, що виникають на будь-якому рівні підприємства. Наприклад, будь-яке порушення, здійснене бізнесом на рівні правління, або будь-яке недотримання вимог екологічного характеру на рівні виробництва.

Ризик-менеджмент допомагає підприємству забезпечити більш стійку та ефективну діяльність, підвищити можливості для досягнення цілей та зменшити можливі негативні наслідки.

Підкреслюють, що впровадження ефективного ризик-менеджменту має призвести до кращих результатів діяльності фірми. Ризик-менеджмент підприємства складається з методів і процесів, за допомогою яких підприємства керують ризиками та можливостями, що відповідають їхнім стратегічним цілям. Він допомагає раді директорів, гарантуючи, що керівництво активно виявляє та оцінює ризики за допомогою стандартизованих процесів, які допомагають приймати обґрунтовані рішення. Кочін І.В. стверджує, що ефективні процеси ризик-менеджменту призведуть до забезпечення меншої кількості несподіванок, сприятимуть управлінню та використанню можливостей, покращать обробку інформації та комунікацію, підвищать репутацію фірми, підвищать організаційний статус підзвітності, гарантії та управління, а також сприятимуть загальному плануванню та ефективності фірми [30]. Вони також обговорюють, що підхід ризик-менеджменту повинен заохочувати розкриття питань, пов'язаних з ризиками, що, у свою чергу, сприяє прозорості та кращому управлінню бізнесом.

Ризик-менеджмент підприємства може принести переваги йому, зменшивши волатильність прибутків і цін на капітал, підвищивши ефективність інвестицій і створивши синергію та координацію в загальному процесі управління ризиками. У цьому світлі Дуднева Ю.Е., Антипцева О.Ю., Обиденнова Т.С. [22] стверджують, що використання ризик-менеджменту збільшує здатність правління приймати рішення, що призводить до покращення стратегії, ефективних операцій, зниження витрат і позитивних грошових потоків. Крім того, Долінський Л. [19] обговорює переваги ризик-менеджменту на макро- та мікрорівнях. На макрорівні ризик-менеджмент створює цінність, зосереджуючись на кількісному визначенні та управлінні компромісами між ризиком і прибутком, з якими стикається

підприємство, що сприяє доступності ринку та інших ресурсів для корпоративної стратегії. На мікрорівні ризик-менеджмент гарантує, що прийняття рішень не є централізованим серед топ-менеджерів, а натомість поширюється в цілому по підприємству на всіх рівнях і що кожен підрозділ оцінює ризик у своїх процесах прийняття рішень. Серед цих переваг у літературі також підкреслюється, що успішна програма ризик-менеджменту може сприяти ефективності підприємства через покращене управління та ефективний ланцюг команд.

Однак стратегія ризик-менеджменту також піддається критиці щодо його здатності керувати ризиками. Балабанов І. [1] стверджує, що структурі ризик-менеджменту не вистачає зовнішнього контексту управління ризиками, і розглядає «ризик» як внутрішню динаміку, на яку не впливає зовнішнє середовище. Крім того, підхід системи ризик-менеджменту значною мірою зосереджується на виявленні загроз і небезпек. Горго І.О. [15] стверджує, що оцінка загроз є лише частиною управління ризиками, і що вона також повинна складатися з аналізу можливостей. Емпіричне дослідження не є послідовним і надає неоднозначні докази щодо цього зв'язку. Але на наше переконання ризик-менеджмент на підприємстві перевіряє наступну гіпотезу: ризик-менеджмент підприємства значно та позитивно впливає на роботу підприємства.

Для досягнення організаційних цілей щодо ефективності управління ризиками пропонуємо наступні взаємозалежні компоненти ризик-менеджменту на підприємстві. Вони залежать від обраного керівництвом підходу до управління підприємством та інтеграції з управлінськими процесами.

1. Внутрішнє середовище. Це тон підприємства, який закладає основу для того, як розглядають ризики. Він включає загальну філософію управління ризиками, ставлення до ризику, культуру та чесність, а також середовище, в якому вони працюють.

2. Постановка мети. Цей компонент гарантує, що керівництво повинно

дотримуватися належного процесу для встановлення цілей, які узгоджуються з місією компанії та схильністю до ризику.

3. Ідентифікація події. Має бути чіткий процес визначення внутрішніх і зовнішніх подій, їх взаємозалежностей, ризиків і можливостей, а також того, як вони впливають на досягнення цілей підприємства.

4. Оцінка ризиків. Це включає детальний аналіз ризиків за допомогою якісних і кількісних методів, щоб виявити їх вплив на досягнення цілей. Величина та ймовірність їх виникнення повинна оцінюватися керівництвом на основі як внутрішнього, так і зовнішнього середовища. Оцінку ризику слід проводити на рівні окремої події, категорії та в цілому по підприємству.

5. Реагування на ризики. Після оцінки ризику керівництво має вирішити, як воно збирається реагувати на ці ризики шляхом уникнення, зменшення, розподілу та прийняття. При цьому слід враховувати витрати та вигоди, схильність до ризику та рівні толерантності підприємства.

6. Контрольна діяльність. Щоб забезпечити ефективність реагування на ризик, керівництво має встановити засоби контролю в цілому по підприємству. До них належать верифікація, авторизація та розподіл обов'язків, фізична інспекція та перевірка продуктивності.

7. Інформація та комунікація. Уся відповідна інформація повинна бути ідентифікована, зібрана та передана на всіх рівнях і в будь-якому напрямку в межах підприємства в достатній термін, щоб працівники могли виконувати свої обов'язки. Це також включає спілкування із зовнішніми зацікавленими сторонами.

8. Моніторинг. Ризик-менеджмент вимагає постійного моніторингу. Це включає постійний перегляд операційних звітів керівництвом для виявлення неточностей і слабких місць внутрішнього та зовнішнього аудиту. Про будь-які недоліки в системі ризик-менеджменту необхідно повідомляти керівництво, щоб вжити заходів для виправлення.

Ці категорії мають певний перетин, оскільки один компонент може належати до кількох категорій і за нього можуть відповідати керівники на

різних рівнях підприємства. Загалом, структура ризик-менеджменту зосереджена на максимізації цінності шляхом узгодження схильності до ризику та стратегії, покращення рішень щодо реагування на ризик, зменшення операційних несподіванок і втрат, виявлення та управління ризиками в цілісній манері, використання можливостей та ефективного розміщення капіталу. Проте ризик-менеджмент може забезпечити достатню впевненість щодо досягнення заявлених цілей через їх залежність від внутрішнього та зовнішнього середовища. В додатку Е наведено алгоритм управління ризиками підприємства.

3.3. Оптимізаційна модель управління ризиками в системі економічної безпека АВ ТОВ «АГРОЦЕНТР К»

Управління ризиками є ключовим аспектом для забезпечення стійкості та стабільності економіки. Ризики можуть виникати з різних джерел, таких як фінансові турбулентності, політичні нестабільності, природні катастрофи, технологічні аварії, кіберзагрози та інші. Особливим є питання управління ризиків в роботі підприємств аграрної сфери. Саме управління ризиками в агропідприємствах є важливою частиною ефективного функціонування цих підприємств, оскільки вони піддаються різноманітним зовнішнім і внутрішнім впливам. Ось кілька аспектів управління ризиками в агропідприємствах:

Погодні ризики. Агропідприємства піддаються значному впливу погодних умов. Нестабільність погоди може призвести до втрат врожаю, вибухів цін на сільськогосподарську продукцію та інших фінансових ризиків. Управління цими ризиками може містити використання страхування врожаю, розвиток стратегій управління поливом і використання сучасних технологій для прогнозування погоди.

Цінові ризики. Агропідприємства також стикаються з ризиками коливань цін на сільськогосподарську продукцію. Управління ціновими

ризиками може охоплювати використання фінансових інструментів, таких як ф'ючерси та опціони, для захисту від коливань цін.

Технологічні ризики. Впровадження нових технологій, таких як автоматизація та цифрові інновації, може призвести до збільшення продуктивності, але також створити нові технологічні ризики, такі як кіберзагрози. Агропідприємства повинні розвивати і впроваджувати ефективні заходи кібербезпеки та забезпечувати надійність своїх інформаційних систем.

Ризики виробництва. Ризики, пов'язані з виробництвом, включають в себе можливість виникнення хвороб чи шкідників, проблеми з якістю ґрунту, інфекції тварин, а також інші проблеми, що можуть впливати на виробництво. Планування та реалізація ефективних сільськогосподарських практик та використання методів інтегрованого управління шкідниками можуть допомогти зменшити ці ризики.

Ризики маркетингу та торгівлі. В агрорідприємствах можуть виникати ризики у зв'язку зі змінами у споживчому попиті, тарифах на експорт, законодавчих змінах та іншій торговельній середовищі. Розробка диверсифікованих стратегій маркетингу та торгівлі, а також відстеження та адаптація до змін у ринкових умовах, можуть допомогти знизити ці ризики.

Оцінюючи аспекти діяльності підприємств важливо розглядати та оцінювати всі можливі варіанти взаємодії системи з зовнішнім середовищем та враховувати взаємозв'язки між підсистемами та їх елементами. Крім того, ці системи мають відповідні системні характеристики, такі як стійкість, маневреність, інерційність, надійність, напруженість, еластичність, ризик тощо, які можна керувати та оптимізувати. Всі ці характеристики можна обчислити з використанням математичних методів та результатів аналізу побудованої економіко-математичної моделі.

У наявних економіко-математичних моделях сільськогосподарського виробництва зазвичай відсутні обмеження щодо системних характеристик, що означає, що їх значення формуються поза межами моделі. Формування та

оптимізація системних характеристик повинні відбуватися одночасно з вибором керованих і некерованих змінних. Наприклад, стійкість характеризується відповідним параметром та його функцією розподілу ймовірностей. У разі, якщо випадкова величина має нормальний закон розподілу, маємо можливість керувати математичним сподіванням і середньоквадратичною величиною. Мінімізація дисперсії цієї величини відбувається, якщо в моделі задано обмеження по математичному сподіванню.

Між системними характеристиками існують тісні зв'язки. У роботі над економічними дослідженнями важливо встановлювати відповідні аналітичні зв'язки, які треба враховувати в економіко-математичній моделі. Системні характеристики, зокрема економічний ризик, значно визначаються маневреністю, інерційністю та іншими аспектами.

Для оцінювання ступеня економічного ризику також використовується математичне сподівання невдачі (небажаних наслідків) та величини цих небажаних наслідків. В залежності від суті соціально-економічних процесів часто доцільно використовувати модальне значення $M_0(x)$, відхилення від медіанного значення $M_e(x)$, середньгеометричне, коефіцієнт асиметрії та ексцесу, семіваріація $SV(x)$, семіквадратичне відхилення $SSV(x)$, медіану та модальну семіваріацію та семіквадратичне відхилення тощо. Вітлінський В. В., Великоіваненко Г. І. зазначають що «...від жодного кількісного показника ступеня ризику не слід очікувати, що він показуватиме адекватні результати, встановлення єдиного показника як міри ризику є спробою подолати невизначеність» [9].

На думку авторів, кількісна оцінка ризику є «багатовимірною величиною (вектором): $G=(g_1, \dots, g_n)$, компоненти якої $g_i, i=1, \dots, n$, формують залежно від мети дослідження, прийнятої системи гіпотез, суб'єктивного чинника, який характеризує ставлення суб'єкта ризику (управлінської команди) до невизначеності та ризику тощо» [9]. Зі змінами економічного стану підприємств, впливу на них зовнішніх та внутрішніх факторів, а також,

економіки країни в цілому кількість показників ступеня ризику весь час зростає та зростатиме надалі через багатогранність ризику.

Виконаємо кількісний аналіз вимірювання ризику діяльності підприємства АВ ТОВ «АГРОЦЕНТР К». Для цього визначимо показники фінансової звітності, а саме дані Балансу (Звіт про фінансовий стан) Форма №1 та Звіту про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) Форма №2 на 31 грудня відповідного періоду аналізу. В підрозділі 2.1 ми приводили зведений аналіз фінансових показників діяльності АВ ТОВ «АГРОЦЕНТР К» за 2018-2022 роки. За даними аналізу можна зробити висновок, що показники протягом 2018-2022 років коливаються. Складно уявити що може бути причиною та наслідками збільшення або зменшення ступеня ризику. Необхідно більш детально проаналізувати.

Щоб детально проаналізувати розвиток та функціонування діяльності АВ ТОВ «АГРОЦЕНТР К» необхідно скласти економіко-математичну модель, що стосується саме процесу переробки сировини та виробництва товарів, це дасть змогу науково обґрунтувати ефективний план роботи підприємства, тобто досягти високих економічних показників, а значить, розрахувати та проаналізувати ризик. Для підприємства АВ ТОВ «АГРОЦЕНТР К» таким типом моделі будемо використовувати модель оптимізації технології переробки сировини та виробництва продукції. Об'єктом економіко-математичного моделювання АВ ТОВ «АГРОЦЕНТР К» нами взято диверсифікацію виробництва в частині впровадження лінії з переробки продукції рослинництва та тваринництва.

Розглянемо випадок коли сільськогосподарське підприємство АВ ТОВ «АГРОЦЕНТР К» має відповідні ресурси, якими можна керувати за умов наявності коштів. Агропромислове підприємство може вирощувати I ($i=1, \dots, I$) сільськогосподарських культур за Q ($q=1, \dots, Q$) технологіями. Сільськогосподарські культури можуть бути різні (пшениця, кукурудза (на зерно), сорго, ячмінь, жито, овес, просо), які вирощуються на землі різної якості, крім того, можуть бути внесені різні дози органічних і мінеральних

добрив, речовин захисту рослин тощо. Все це відображається відповідною технологією. Множину всіх технологій для i -ої культури позначимо через Q_i . Планову площу посіву i -ої культури, яку планують вирощувати за q -тою технологією позначимо через X_{iq} . Нехай Y_{mfk} – планове поголів'я тварин (овець, свиней, кіз) f -ої ($f=1, \dots, F$) потенційної продуктивності k -ої ($k=1, \dots, K$) тваринницької галузі, які вирощують за m -тою технологією (продуктивністю). Тваринництво розбивається на K ($k=1, \dots, K$) галузей (худоба, свинарство тощо). Тварини k -ої галузі можуть утримуватися за різними технологіями (продуктивностями) m ($m \in M$), які мають f ($f \in F$) потенційних варіантів продуктивності.

Розглянемо в економіко-математичній моделі агропромислового підприємства залежності, що пояснюють процес формування характеристик системи (маневреність, інерційність, економічний ризик тощо).

В якості критеріїв оптимальності, а саме, цільових функцій використаємо максимізацію товарної продукції та прибутку.

Запишемо ці критерії у вигляді оптимізаційної моделі, яка має цільові функції та обмеження:

а) максимізація товарної продукції

$$Z_1 = \sum_{\mu \in D_1} \sum_{i \in I} \sum_{q \in Q_i} C_{\mu i q} a_{\mu i q} X_{iq} + \sum_{\mu \in D_2} \sum_{m \in M} \sum_{f \in F} \sum_{k \in K} C_{\mu m f k} a_{\mu m f k} Y_{mfk}, \quad (3.1)$$

де X_{iq} площа i -ої культури, яку планують вирощувати за q -тою технологією;

Y_{mfk} – наявне поголів'я f -ої потенційної продуктивності k -ої тваринницької галузі, які вирощують за m -тою технологією;

D_1, D_2 - різновиди рослинницьких і тваринницьких видів продукції;

$a_{\mu i q}$ – об'єм μ -ої продукції з одного гектара посіву i -ої рослинницької культури вирощеній за q -тою технологією;

$C_{\mu i q}$ - ціна одиниці μ -ої продукції, яка одержана від вирощеної i -ої рослинницької культури за q -тою технологією;

$a_{\mu m f k}$ - об'єм μ -ої продукції протягом року від однієї голови f -ої

потенційної продуктивності k-ої тваринницької галузі, які вирощують за m-ою технологією;

$C_{\mu mfk}$ - ціна одиниці μ -ої продукції, одержаної від f-ої потенційної продуктивності k-ої тваринницької галузі, які вирощують за m-ою технологією;

б) максимізація прибутку

$$Z_2 = \sum_{\mu \in D_1} \sum_{i \in I} \sum_{q \in Q_i} (C_{\mu iq} - C_{\mu iq}) a_{\mu iq} X_{iq} + \sum_{\mu \in D_2} \sum_{m \in M} \sum_{f \in F} \sum_{k \in K} (C_{\mu mfk} - C_{\mu mfk}) a_{\mu mfk} Y_{mfk}, \quad (3.2)$$

де $C_{\mu iq}$ - собівартість одиниці μ -ої продукції від i-ої рослинницької культури, вирощеної за q-тою технологією;

$C_{\mu mfk}$ - собівартість одиниці μ -ої продукції, одержаної від групи f-ої потенційної продуктивності k-ої тваринницької галузі, які вирощують за m-ою технологією [39];

За наступних умов:

- використання ресурсів

$$\sum_{i \in I} \sum_{q \in Q_i} a_{siq} X_{iq} + \sum_{m \in M} \sum_{f \in F} \sum_{k \in K} a_{smfk} Y_{mfk} \leq A_s, \quad (s \in S), \quad (3.3)$$

де a_{siq} - показник витрат (норма) s-го ресурсу (з 1 га посіву) i-ої рослинницької культури, вирощеної за q-тою технологією;

a_{smfk} - показник витрат (норма) s-го ресурсу (на 1 тварину) f-ої потенційної групи продуктивності k-ої тваринницької галузі, які вирощують за m-ою технологією;

A_s - обсяг s-го ресурсу;

- виконання умов по сівозмінах (маневреність посівними площами сільськогосподарських культур)

$$\sum_{i \in I_1} \sum_{q \in Q_{i_1}} X_{iq} + \sum_{i \in I_1} \sum_{m \in M} \sum_{f \in F} \sum_{k \in K} a_{imfk} Y_{mfk} \leq \sum_{i \in I_2} \sum_{q \in Q_{i_2}} X_{iq} + \sum_{i \in I_2} \sum_{m \in M} \sum_{f \in F} \sum_{k \in K} a_{imfk} Y_{mfk} \leq. \quad (3.4)$$

$$\dots \leq \sum_{i \in I_n} \sum_{q \in Q_{i_n}} X_{iq} + \sum_{i \in I_n} \sum_{m \in M} \sum_{f \in F} \sum_{k \in K} a_{imfk} Y_{mfk},$$

де I_{k+1} - множина с.-г. культур, яка є попередником для відповідної множини культур I_k ; Q_{k+1} - множина технологій, за якими вирощуються відповідні види с.-г. культур;

a_{imfk} - площа посіву i -ої культури, урожай з якої використовується протягом року в раціоні однієї тварини f -ої потенційної групи продуктивності k -ої тваринницької галузі, які вирощують за m -ою технологією;

- площі посіву окремих рослинницьких культур (маневреність площами посіву окремих культур)

$$\bar{B}_i \leq \sum_{q \in Q_i} X_{iq} + \sum_{m \in M} \sum_{f \in F} \sum_{k \in K} a_{imfk} Y_{mfk} \leq B_i, (i \in D_3) \quad (3.5)$$

де \bar{B}_i, B_i - мінімальна і максимальна допустима площа посіву i -ої культури;

ДЗ- різновиди с.-г. культур, за якими встановлюються обмеження, наприклад, пшениця, кукурудза тощо;

- обмеження інерційності рослинницьких культур

$$\sum_{q \in Q_i} X_{iq} = \sum_{q \in Q_i} X_{iq}, (i \in I) \quad (3.6)$$

- обмеження інерційності тваринницьких галузей

$$\sum_{m \in M} \sum_{f \in F} Y_{mfk} = \sum_{m \in M} \sum_{f \in F} Y_{mfk}, (k \in K) \quad (3.7)$$

- обмеження по розмаху (економічному ризику) товарної продукції

$$Z_1 - Z_{11} \leq R_1 \quad (3.8)$$

де Z_1, Z_{11} - максимальний та мінімальний обсяг товарної продукції;

R_1 - нормативний показник розмаху товарної продукції;

- обмеження по розмаху (економічному ризику) прибутку

$$Z_2 - Z_{21} \leq R_2 \quad (3.9)$$

де Z_2, Z_{21} - максимальний та мінімальний обсяг прибутку;

R_2 - нормативний показник розмаху прибутку;

- невід'ємність змінних моделі

$$X_{iq} \geq 0, Y_{mfk} \geq 0, (i \in I, q \in Q_i, m \in M, f \in F, k \in K) \quad (3.10)$$

Таким чином, цільові функції (1) - (2) та обмеження (3) - (10) фактично і адекватно описують техніко-економічні процеси та явища виробництва

(реалізації) с.-г. продукції АВ ТОВ «АГРОЦЕНТР К», що є стохастичною лінійною економіко-математичною моделлю. Модель використовується для аналізу та управління (планування) техніко-економічними процесами сільськогосподарського виробництва в умовах невизначеності, тобто в умовах економічного ризику. Оптимізаційна модель побудована за даними роботи АВ ТОВ «АГРОЦЕНТР К» за 2022 рік. Модель є гнучкою до змін (додаток Ж). Додаючи критерії, змінні або умови в структуру моделі дає можливість розв'язувати інші задачі, які актуальні в умовах сьогодення. Інформаційні технології, використання надбудов та окремих засобів роботи з електронними таблицями дозволяють швидко отримати рішення (можливо, наприклад, скористатись засобом Поиск решения в електронних таблицях Microsoft Excel офісного пакета Microsoft Office). У табл. 3.2 наведені результати розрахунків за побудованою моделлю та техніко-економічні показники способів зниження ступеня економічного ризику.

Таблиця 3.2

Техніко-економічні показники варіантів розв'язку та оцінка ступеня економічного ризику

Показник	Варіанти пропозицій-рішень			
	Планування площ посіву під культури	Застосування нових технологій у тваринництві	Розширення асортименту продукції	Модернізація технології виготовлення продукції
Товарна продукція, тис. грн	488914	495870	509546	526125
Прибуток, тис. грн	99560	106529	108326	109403
Ризик	0,402	0,159	0,029	0,027

Результати розрахунків у табл. 3.2 свідчать про те, що економічний ризик АВ ТОВ «АГРОЦЕНТР К» можна за умов правильного управління значно знизити.

Окремі показники ступеня ризику розраховуються у відносних або абсолютних значеннях. Велике значення для оцінки ступеня ризику має підбір економічних показників за швидкістю зміни, за якими визначається міра мінливості, непостійності і ризику. Необхідно, щоб ці показники

відображали економічну сутність результатів оцінки, управління та прийняття рішень і були адекватні по відношенню до обраних цілей.

Отже, ефективне управління ризиками в агропідприємствах вимагає комплексного підходу, який охоплює різні аспекти виробництва, торгівлі, технологій та інших ключових сфер.

Висновки до третього розділу

1. Виділено напрями покращення організаційно-економічних процесів управління ризиками: створення чіткої системи управління ризиками (ефективний ризик-менеджмент), створення ефективної системи управління ризиками, створення чіткої системи управління ризиками, внутрішні контрольні механізми, ефективний моніторинг та оцінка ризиків, залучення команди експертів, впровадження страхових рішень, навчання та свідомість персоналу, аналіз попередніх помилок та навчання на основі досвіду, стратегічне планування ризиків.

2. Запропонована етапи ефективного стратегічного планування ризиків: визначення стратегічних цілей; ідентифікація стратегічних ризиків; аналіз впливу; вибір стратегій керування ризиками; розробка дійових планів; інтеграція з планами розвитку; моніторинг та оновлення; ресурси та бюджетування; культура та комунікація.

4. Обґрунтовано систематичний підхід до управління ризиками - це підхід, який передбачає організований та структурований процес ідентифікації, аналізу, оцінки, контролю та керування ризиками в організації, проекті чи будь-якій іншій сфері діяльності. Основна мета систематичного підходу - зменшити можливість негативних подій, впливів чи втрат, а також забезпечити більш ефективне використання можливостей.

5. Для досягнення організаційних цілей щодо ефективності управління ризиками запропоновано алгоритм управління ризиками підприємства, який передбачає наступні взаємозалежні компоненти: внутрішнє та зовнішнє

середовище, постановка мети, ідентифікація події, оцінка ризиків, реагування на ризики, контрольна діяльність, інформація та комунікація, моніторинг.

6. У наявних економіко-математичних моделях сільськогосподарського виробництва зазвичай відсутні обмеження щодо системних характеристик, що означає, що їх значення формуються поза межами моделі. Формування та оптимізація системних характеристик повинні відбуватися одночасно з вибором керованих і некерованих змінних. Наприклад, стійкість характеризується відповідним параметром та його функцією розподілу ймовірностей. У разі, якщо випадкова величина має нормальний закон розподілу, маємо можливість керувати математичним сподіванням і середньоквадратичною величиною. Мінімізація дисперсії цієї величини відбувається, якщо в моделі задано обмеження по математичному сподіванню.

6. Розраховано, що цільові функції та обмеження фактично і адекватно описують техніко-економічні процеси та явища виробництва (реалізації) с.-г. продукції підприємства, що є стохастичною лінійною економіко-математичною моделлю. Модель використовується для аналізу та управління техніко-економічними процесами с.-г. виробництва в умовах невизначеності, тобто в умовах економічного ризику. Оптимізаційна модель побудована за даними роботи підприємства за 2022 рік. Модель є гнучкою до змін. Додаючи критерії, змінні або умови в структуру моделі дає можливість розв'язувати інші задачі, які актуальні в умовах сьогодення. Інформаційні технології, використання надбудов та окремих засобів роботи з електронними таблицями дозволяють швидко отримати рішення. Результати розрахунків свідчать про те, що економічний ризик АВ ТОВ «АГРОЦЕНТР К» можливо за умов правильного управління значно знизити.

ВИСНОВКИ

1. Забезпечення економічної безпеки є складним та комплексним завданням, яке потребує систематичного підходу та використання різноманітних інструментів та методів. Основою успішної економічної безпеки є управління ризиками, адекватна стратегія розвитку та постійна готовність до змін у діловому середовищі.

2. Ризики є одним із важливих складових генерування економічної безпеки. Економічна безпека охоплює широкий спектр заходів та політик, спрямованих на забезпечення стійкості та стабільності економіки. Ризики впливають на економічну безпеку через їхню здатність створювати загрози для стабільного функціонування економіки та призводити до можливих збитків.

3. Наведено, що АВ ТОВ «Агроцентр-К» в 2022 та 2023 рр. мало тенденцію до зниження показників ліквідності, ділової активності, фінансової незалежності хоча при цьому зуміло зберегти свої позиції і його рейтинг залишився на рівні «А». Здійснено SWOT-аналіз АВ ТОВ «Агроцентр-К» (додаток Д) який є стратегічним інструментом для аналізу внутрішніх та зовнішніх факторів, які можуть впливати на підприємство.

4. Відмічено, що АВ ТОВ «Агроцентр-К» не має окремо створеного структурного підрозділу щодо фінансово-економічної безпеки а, відповідальність за фінансово-економічну безпеку розподіляється між рядом функціональних підрозділів та вищим керівництвом. Проаналізувавши складові економічної безпеки підприємства встановлено, що кадрова, правова та екологічна знаходяться на високому рівню. Оцінка відхилення фінансової складової від нормативного 0,6 свідчить про ослаблення даної складової економічної безпеки АВ ТОВ «Агроцентр-К». При цьому загальний рівень економічної безпеки є задовільний.

5. Наголошено, що основні процеси організаційно-економічного

управління ризиками в АВ ТОВ «Агроцентр К» включають: ідентифікація ризиків; аналіз ризиків; оцінка ризиків; вибір стратегії управління ризиками; реалізація стратегій управління ризиками; моніторинг та контроль; оцінка ефективності. Організаційно-економічні процеси управління ризиками на підприємстві є динамічними та вимагають постійного уваги керівництва та співробітників, щоб забезпечити стабільність та стійкість діяльності підприємства.

6. Виділено напрями покращення організаційно-економічних процесів управління ризиками: створення чіткої системи управління ризиками (ефективний ризик-менеджмент), створення ефективної системи управління ризиками, створення чіткої системи управління ризиками, внутрішні контрольні механізми, ефективний моніторинг та оцінка ризиків, залучення команди експертів, впровадження страхових рішень, навчання та свідомість персоналу, аналіз попередніх помилок та навчання на основі досвіду, стратегічне планування ризиків.

7. Запропонована етапи ефективного стратегічного планування ризиків: визначення стратегічних цілей; ідентифікація стратегічних ризиків; аналіз впливу; вибір стратегій керування ризиками; розробка дійових планів; інтеграція з планами розвитку; моніторинг та оновлення; ресурси та бюджетування; культура та комунікація.

8. Для досягнення організаційних цілей щодо ефективності управління ризиками запропоновано алгоритм управління ризиками підприємства, який передбачає наступні взаємозалежні компоненти: внутрішнє та зовнішнє середовище, постановка мети, ідентифікація події, оцінка ризиків, реагування на ризики, контрольна діяльність, інформація та комунікація, моніторинг.

9. Розраховано, що цільові функції та обмеження фактично і адекватно описують техніко-економічні процеси та явища виробництва (реалізації) с.-г. продукції, що є стохастичною лінійною економіко-математичною моделлю. Модель використовується для аналізу та управління техніко-економічними

процесами с.-г. виробництва в умовах невизначеності, тобто в умовах економічного ризику. Оптимізаційна модель побудована за даними роботи підприємства за 2022 рік. Модель є гнучкою до змін. Додаючи критерії, змінні або умови в структуру моделі дає можливість розв'язувати інші задачі, які актуальні в умовах сьогодення. Інформаційні технології, використання надбудов та окремих засобів роботи з електронними таблицями дозволяють швидко отримати рішення. Результати розрахунків свідчать про те, що економічний ризик АВ ТОВ «АГРОЦЕНТР К» можливо за умов правильного управління значно знизити.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балабанов І. Методологія ризик-орієнтованого підходу до управління економічною безпекою підприємства. *Modern Economics*. 2018. № 12. С. 61–68.
2. Баланюк І.Ф., Максимюк М.М. Сутність економічної безпеки підприємства. *Інноваційна економіка*. 2016. № 1-2. С. 246-251.
3. Борисова Т. Теоретичні аспекти управління ризиком на підприємстві. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 7. С. 116–121.
4. Боровик М. В. Ризик-менеджмент : конспект лекцій; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2023. 63 с.
5. Боровик М. В., Писаревський І. М., Волкова М. В. Методичні аспекти оцінки ефективності управління діяльністю вітчизняних підприємств та організацій в умовах невизначеності та ризику. *Інфраструктура ринку*. 2022. № 67. с. 98-103.
6. Васечко Л.І. Огляд понятійного апарату фінансово-економічної безпеки підприємства. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2018. № 1. С. 115–118.
7. Вербицька Г.Л. Управління економічним ризиком. *Фінанси України*. 2019. № 4. С. 34-41.
8. Вергал К.Ю. Теоретичні аспекти стратегічного управління підприємством в умовах інтеграції. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2018. № 3. С. 33-40.
9. Вітлінський В. В., Великоіваненко Г. І. Ризикологія в економіці та підприємстві. К. : КНЕУ, 2014. 480 с.
10. Вітлінський В. В. Системне використання об'єктивних показників ризику у фінансово-економічній сфері. *Фінанси України*. 2000. № 12. С. 16–24.
11. Гапак Н.М., Дочинець І.В. Суть та еволюція поняття «економічна

безпека підприємства». *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2014. Вип. 2(43). С. 68–73.

12.Гбур З. В. Економічна безпека як одна зі складових забезпечення національної безпеки України на сучасному етапі. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 18. С. 81–86.

13.Герасименко О.М. Ризик-менеджмент у масштабах компанії: комплексне управління ризиками. Вітчизняний та світовий досвід правового регулювання сфери інтелектуальної власності: Зб. наук. праць за матеріалами Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (17-18 квіт. 2012 р.). Черкаси, 2012. С.129 - 131

14.Голиков І.В. Сутність та еволюція поняття економічна безпека. *Проблеми економіки*. 2014. № 1. С. 309–314.

15.Горго І.О. Ризики як ключовий об'єкт управлінської діяльності аграрних підприємств. *Науковий вісник НУБіП України*. 2018. № 284. С. 288-298.

16.Горго І.О. Концепція формування системи управління ризиками на підприємстві. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. № 11. С. 29-42.

17.Демченко І.В. Фінансова безпека суб'єктів господарювання: сутність та умови виникнення. *Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції*. 2010. №1 (6). С. 35-38.

18. Дерев'яно Т.. Формування системи ризик-менеджменту в управлінні персоналом. *Управління змінами та інновації*. 2021. № (2), 16-20. <http://cmi.politehnica.zp.ua/index.php/journal/article/view/24>

19. Долінський Л. Фінансовий ризик- менеджмент: навчально-методичний посібник. НаУКМА, 2022. 132 с

20.Доценко І.О. Формування системи оцінювання рівня економічної безпеки підприємства з урахуванням впливу підприємницьких ризиків. *Вісник Одеського національного університету*. 2013. Вип. 1. С. 69- 78.

21. Дмитрієв М.М., Кошечкін С.А. Кількісний аналіз ризику інвестиційних проектів. URL: http://www.cfin.ru/finanalysis/quant_risk.shtml

- 22.Дуднева Ю.Е., Антипцева О.Ю., Обиденнова Т.С. Ризик-менеджмент: інтегрований підхід до організації. *Економіка і суспільство*. 2019. Випуск № 20. С. 229–236.
- 23.Калініченко З.Д. Ризик-Менеджмент. К., 2021. 173 с.
- 24.Кантор Н. Ю. Забезпечення економічної безпеки, як основна функція української держави. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. №6. Том 2. С. 64–67.
- 25.Кіпчарська Я. М. Економічна безпека підприємства: суть, зміст, складові її забезпечення. *Наукові записки*. 2013. № 2. С. 63-72.
- 26.Клімова Г.П. Економічна безпека: сутність та основні напрями забезпечення. *Право та інновації*. 2017. № 3 (19). С.23-28.
- 27.Клименюк М.М. Управління ризиками в економіці. Київ : Просвіт, 2017. 220 с.
- 28.Копішинська К. О. Управління ризиками: навчальний наочний посібник. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 432 с.
- 29.Костюк В. Стратегія формування конкурентних переваг підприємства в сучасних умовах ринку. *Галицький економічний вісник*. 2019. - Том 58. № 3. С. 115–120.
- 30.Кочін І.В. Ризик-орієнтований підхід – основа організації безпеки складних технічних систем, контроль за їх діяльністю та запобігання виникнення техногенних надзвичайних ситуацій. URL: <https://zounb.zp.ua/node/1247>
- 31.Кравчик Ю., Каткова Т. Структурно-функціональна характеристика економічної безпеки промислового підприємства. *Innovation and Sustainability*. 2022. № (1). С. 84–95.
- 32.Кривда О. В. Економічні ризики та методи їх вимірювання: рекомендації до вивчення. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 85 с.
- 33.Лебедко С.А. Формування механізму забезпечення економічної безпеки транспортних підприємств. *Економіка та держава*. 2020. № 8. С. 89-94.
- 34.Лук'янова В. В. Оцінювання ризику і стійкість економічної системи.

Вісник Хмельницького національного університету. 2014. №3. С.33-39.

35.Макаренко С.Ю., Васільєва Л.М. Управління підприємницькими ризиками в системі економічної безпеки держави. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2023. №36. С. 33-37.

36.Макаренко С.Ю. Risk management in the system economic security of the enterprise. Обліково-фінансове, інформаційне та мовно-комунікаційне забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи: матеріали I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції 26-27 жовтня 2023 р. : Дніпро, 2023. С.161-162.

37.Макаренко С.Ю. Класифікація економічних ризиків в системі управління ними. Молодь, наука, бізнес: традиційні й нові аспекти досліджень: тези доповідей науково-практичної конференції 29.03-31.03.2023 р. : Дніпро : Друкарня «Стандарт» (ПП Бойко В.В.), 2023. С.50-52.

38.Морозюк С., Мороз В. Ризик-менеджмент Київ: Кондор, 2019. 140 с.

39.Нужна С.А. Математичні аспекти моделювання та планування діяльності агропромислових підприємств в умовах невизначеності. *Вісник Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету*. 2016. № 3(41). С. 128–133.

40.Організаційне та методичне забезпечення виконання дипломних робіт для здобувачів вищої освіти за освітньо-професійною програмою «Управління фінансово-економічною безпекою» другого (магістерського) рівня вищої освіти : навч. посіб. / Л.М.Васільєва, І.П.Приходько, Г.Є.Павлова, О.В.Чернецька, Т.П.Погорелова, О. М. Губарик, С.В.Юрченко; за заг. ред. Л.М.Васільєвої, І.П.Приходька. Дніпро : Біла К.О., 2022. 184 с.

41.Орлик О.В. Механізм управління фінансово-економічною безпекою підприємства та його основні складові. *Фінансово-кредитна діяльність*. 2020. Вип. 2 (19). С. 222-232.

42.Правдивець О.М. Економічна безпека, як найвища функція держави. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2022. (2(66). С.40–43.

43.Ріщук Л.І. Управління ризиками: конспект лекцій. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ. 2020. 68 с.

- 44.Скопенко Н. Теоретико-методологічні проблеми визначення ризиків. *ВісникХНУ*. 2018. № 2. С. 224–227.
- 45.Смірная С.М. Формування стратегії фінансово-економічної безпеки підприємства. *Modern Economics*. 2018. Вип. 8. С. 190–198.
- 46.Стандарти управління ризиками (Risk Management Standard) AIRMIC, ALARM, IRM: 2002, translation copyright FERMA: 2003.
- 47.Суханова Н. В. Ризики, загрози та небезпеки в управлінні діяльністю підприємств в кризових умовах: спільні риси та відмінності. *Ефективна економіка*. 2011. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/4>.
- 48.Тимошенко О. В., Олешко А. А. Державна політика економічної безпеки України в умовах глобальної нестабільності. *Економіка та держава*. 2018. № 9. С. 30–33.
- 49.Цвігун Т.В. Механізм управління ризиками в системі управління підприємством. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. Вип 2. С. 9-13.
- 50.Цьопа В. Ризик-орієнтоване мислення: основи, навчання та впровадження. *Охорона праці*. 2017. № 8–10.
- 51.Чайкіна А. Особливості інтеграції ризик-менеджменту в систему управління підприємством. *Економіка та суспільство*. 2022. №39. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1337>
- 52.Черниш О. В., Тарасенко І. О. Фінансова безпека підприємства в умовах кризового середовища. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2018. № 5. С. 117–119.
- 53.Макаренко S. Classification of economic risks in their management system. Організація бухгалтерського обліку на підприємстві: поняття та етапи. Облік, аудит, оподаткування та звітність у системі забезпечення економічної стійкості підприємств: тези доповідей VII Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції 11-12 травня 2023 р. Дніпро : факультет обліку і фінансів, 2023. С. 193-194.
- 54.Risk Management Standart 4360:1999 URL: <http://www.riskmanagement.com.ua>.

ДОДАТКИ

Додаток А

Оцінка ліквідності, платоспроможності та оборотності оборотних активів АВТОВ «Агроцентр-К», тис. грн.

№ з/п	Показник	Нормативне значення	2018р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2022 р. у % до 2018 р.
1.	Оцінка ліквідності							
1.1	Високоліквідні активи (А1)	≥П1	241,0	105,0	167,0	10206,0	6652,0	2760,17
1.2	Середньоліквідні активи (А2)	≥П2	95718,0	104104,0	91869,0	61860,0	70576,0	73,73
1.3	Низьколіквідні активи (А3)	≥П3	165673,0	169794,0	170577,0	225238,0	213138,0	128,65
1.4	Найбільш строкові зобов'язання (П1)	≤А1	31160,0	45508,0	34105,0	39401,0	34538,0	110,84
1.5	Короткострокові зобов'язання (П2)	≤А2	49572,0	54642,0	80903,0	151361,0	123820,0	249,78
1.6	Довгострокові зобов'язання (П3)	≤А3	37280,0	24908,0	36930,0	14822,0	16523,0	44,32
2.	Оцінка платоспроможності							
2.1	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	≥0,2	0,30	0,10	0,14	5,32	4,17	1398,11
2.2	Проміжний коефіцієнт покриття	≥0,7	118,71	102,17	77,30	37,29	45,30	38,16
2.3	Коефіцієнт покриття	≥2	342,82	284,91	232,08	162,40	187,51	54,70
2.4	Коефіцієнт загальної платоспроможності	Збільшення	375,56	377,81	309,17	258,01	291,59	77,64
3.	Оцінка оборотності оборотних активів							
3.1	Чистий дохід від реалізації продукції	-	373999,0	347340,0	326156,0	388236,0	357214,0	95,51
3.2	Середньорічна вартість оборотних активів	-	241309,0	283150,5	282107,5	293196,0	305283,0	126,51
3.3	Коефіцієнт обертання оборотних активів	Збільшення	154,99	122,67	115,61	132,42	117,01	75,50
3.4	Коефіцієнт завантаження оборотних активів	Зменшення	64,52	81,52	86,49	75,52%	85,46	132,46
3.5	Тривалість одного обороту оборотних активів, днів	Зменшення	232	293	311	272	308	132,46

Додаток Б

Оцінка ділової активності АВТОВ «Агроцентр-К»

№ з/п	Показник	2018р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2022 р. у % до 2018 р.
<i>Вихідна інформація, тис. грн</i>							
1	Чистий дохід від реалізації продукції	373999,0	347340,0	326156,0	388236,0	357214,0	95,51
2	Середньорічна вартість капіталу	385620,0	460624,5	479075,5	506783,5	517797,5	134,28
3	Середньорічна вартість необоротних активів	286492,0	338353,0	338166,0	325760,0	326463,5	113,95
4	Середньорічна вартість оборотних активів	144311,0	177474,0	196968,0	213587,5	217912,5	151,00
5	Середньорічна вартість оборотних засобів та готової продукції	137 878,5	167 733,5	170 185,5	197 907,5	219188,0	158,97
6	Середньорічна величина поточної дебіторської заборгованості	95400,0	99657,5	97525,0	76350,0	63456,0	66,52
7	Середньорічна вартість власного капіталу	286492,0	338353,0	338166,0	325760,0	326463,5	113,95
9	Середньорічна величина кредиторської заборгованості	25412,0	38334,0	39806,5	36753,0	36969,5	145,48
<i>Показники ділової активності</i>							
10	Загальний коефіцієнт обертання капіталу	96,99	75,41	68,08	76,61	68,99	71,13
11	Фондовіддача необоротних активів, грн	1,31	1,03	0,96	1,19	1,09	83,82
12	Коефіцієнт обертання оборотних активів	259,16	195,71	165,59	181,77	163,93	63,25
13	Тривалість одного обороту оборотних активів, днів	139	184	217	198	220	158,10
14	Коефіцієнт обертання оборотних засобів та готової продукції	271,25	207,08	191,65	196,17	162,97	60,08
15	Тривалість одного обороту оборотних виробничих фондів, днів	133	174	188	184	221	166,44
16	Коефіцієнт обертання поточної дебіторської заборгованості	392,03	348,53	334,43	508,50	562,93	143,59
17	Тривалість одного обороту поточної дебіторської заборгованості, днів	92	103	108	71	64	69,64
18	Коефіцієнт обертання власного капіталу	130,54	102,66	96,45	119,18	109,42	83,82
19	Тривалість одного обороту власного капіталу, днів	276	351	373	302	329	119,31

Комплексна оцінка фінансового стану АВ ТОВ «Агроцентр-К»

Показники	2018р.		2019р.		2020р.		2021р.		2022р.		Питома вага (Vi, %) в інтегрованому показнику
	Значення	Рейтинг	Значення	Рейтинг	Значення	Рейтинг	Значення	Рейтинг	Значення	Рейтинг	
Показники ліквідності											
Коефіцієнт поточної ліквідності	3,43	10	2,85	10	2,32	10	1,62	10	1,88	10	8
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,19	10	1,02	10	0,77	9	0,37	5	0,45	6	8
Показники ділової активності											
Період оборотності дебіторської заборгованості, днів	91,8	8	103,3	7	107,6	7	70,8	9	64,0	9	9
Період оборотності запасів, днів	112,0	7	126,3	6	127,6	6	133,6	6	153,8	5	9
Період оборотності активів, днів	275,8	10	350,7	9	373,3	8	302,1	9	329,0	9	9
Показники фінансової незалежності											
Коефіцієнт фінансової незалежності, %	26,63	9	26,47	9	32,34	9	38,76	9	35,03	9	9
Частка оборотних активів, сформованих за рахунок власних коштів, %	70,83	10	64,90	10	56,91	10	38,42	10	43,06	10	9
Показники рентабельності											
Рентабельність продажу, %	23,03	10	11,77	10	0,00	5	0,73	5	0,90	5	9
Рентабельність активів, %	22,34	10	8,88	10	0,00	5	0,56	5	0,62	5	9
Рентабельність капіталу, %	30,07	10	12,08	10	0,00	5	0,87	5	0,98	5	9
Інтегрований показник фінансового стану	9,39		9,12		7,60		7,55		7,54		-
Рейтинг фінансового стану	A		A		A		A		A		-

Додаток Д

SWOT – аналіз АВ ТОВ «АГРОЦЕНТР К»

Сильні сторони (S)	Слабкі сторони (W)
1. Агропродукція високої якості	1. Відсутня власна мережа для роздрібно́ї торгівлі
2. Висококваліфіковані спеціалісти	2. Не ідеальна система менеджменту
3. Підвищується фондівдача, зростає продуктивність праці	3. Не використовується реклама
4. Всебічне розуміння вимог замовника	4. Не ставиться акцент на маркетингу з боку керівництва, призводить до поганого розподілу продукції через канали збуту.
5. Виняткове розуміння нових технологій	
Можливості (O)	Загрози (T)
1. Використання сучасних технологій: застосування новітніх агротехнологій, дронів, сільськогосподарських датчиків і систем автоматизації може покращити виробничі процеси та оптимізувати використання ресурсів.	1. Погодні умови та зміна клімату: неблагоприятні погодні умови, такі як посухи, повені, град, можуть негативно вплинути на врожай та виробництво; довгострокові зміни клімату можуть призвести до непередбачуваних змін у вирощуванні рослин та тварин, впливаючи на продуктивність сільськогосподарського виробництва.
2. Диверсифікація продукції: Розширення асортименту сільськогосподарської продукції або додавання додаткових продуктів і послуг, таких як агротуризм, може допомогти розширити ринкові можливості та знизити ризик.	2. Шкідники та хвороби: поширення шкідників і захворювань може призвести до значного зменшення врожаю та вимагати додаткових витрат на захист.
3. Участь у програмах підтримки: Використання пільг, субсидій та інших програм підтримки від уряду для модернізації обладнання, підвищення кваліфікації персоналу та стимулювання сталого виробництва	3. Конкуренція: зростання конкуренції на ринку може підвищити тиск на ціни та стандарти якості.
4. Співпраця та партнерства: Укладання стратегічних партнерств із сусідніми підприємствами, постачальниками та іншими учасниками галузі може сприяти обміну ресурсами і допомогти вирішити спільні проблеми	4. Економічні труднощі: зміни в економіці, валютні коливання, інфляція та інші економічні труднощі можуть вплинути на ціни на сільськогосподарську продукцію та витрати підприємства.
5. Розвиток ефективної логістичної системи: Покращення логістичних процесів, складського управління та транспортних мереж може знизити витрати та підвищити швидкість доставки продукції на ринок.	5. Політичні ризики: зміни в законодавстві, податкові реформи або геополітичні конфлікти (наразі країни перебуває в стані війни) можуть вплинути на умови діяльності аграрного підприємства.

Додаток Е

Алгоритм управління ризиками підприємства

Додаток Ж

Рішення оптимізаційної задачі засобами електронних таблиць Microsoft Excel

	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	
63		X0101	X0201	X0301	X0401	X0501	X0601	X1501	X07	X08	X09	X10	X11	X12	X13	X14	X16	Z01	Z11	Z21	Z31	Ліві частини	Праві частини	
64		0,303370546	0,30337055	220	151,201	121,950334	50	1606,24	42	63	168	378	1155	294	0,00000000	0	500	2100	9494881,258	7744455,98	1750425,278			
65	Обмеження по рипі:	1	1	1	1	1	1	1	1													2150	2150	
66	Обмеження по площі для певних культур:	1																				0,303370546	860	
67			1																			0,303370546	387	
68				1																		220	220	
69																						151,201047	300	
70																						121,9503342	350	
71																						50	50	
72																						220	100	
73																						151,201047	50	
74																						121,9503342	75	
75																						50	10	
76																						392,2537047	1075	
77																						-1275,266991	0	
78																						0	0	
79									1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	
80									1													0,02	0	
81									1	1												0,05	0	
82									1	1												0,13	0	
83									1	1												0,29	0	
84									1	1	1	1										0,81	0	
85												1	1	1								1	-273	
86												1	1	1								1	-651	
87														1	1	1						1	-1806	
88									60	57,75	55	54	52	50	48	46		8				-47259,50116	0	
89									630	606,38	577,5	540	520	490	456	427,5		150				-446891,1248	0	
90									9	8,66	8,25	8,1	7,8	7,5	7,2	6,9		8				-185,0197143	0	
91									21	20,21	19,25	18,9	18,2	17,5	16,8	16,1		8				-22299,06971	0	
92									3000	5500	5000	4500	4000	3500	3000	2500		0	0	1			-127039,2318	0
93									3231	3080	2916,66667	2739,130435	2545,45	2333	2210,526316	1944		605	0	0	1		799273,3318	0
94									0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0,00000000000	0
95																						2100	2100	
96																						500	500	
97									3000	5500	5000	4500	4000	3500	3000	2500							9389989,046	

Параметры поиска решения

Оптимизировать целевую функцию:

До: Максимум Минимум Значения:

Изменяя ячейки переменных:

В соответствии с ограничениями:

-
-
-
-
-

Сделать переменные без ограничений неотрицательными

Выберите метод решения:

Метод решения
Для гладких нелинейных задач используйте поиск решения нелинейных задач методом ОПГ, для линейных задач - поиск решения линейных задач симплекс-методом, а для негладких задач - эволюционный поиск решения.